

Lastensuojelun edunvalvontatyön henkinen kuormittavuus ja sosiaalinen tuki

ANNIKA ELORANTA
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

ELORANTA, ANNIKA: Lastensuojelun edunvalvontatyön henkinen kuormittavuus ja sosiaalinen tuki

Pro gradu -tutkielma, 81 s., 5 liites.

Sosiaalityö

Ohjaajat: Kirsi Günther ja Kyösti Raunio

Huhtikuu 2015

Tutkielman aiheena on lastensuojelun edunvalvoja, joka on määrättävä lapselle lastensuojelunlain (417/2007) mukaisesti, jos lapsen huoltaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua ja sen toteutumista, ja se on tarpeen asian selvittämiseksi ja lapsen edun turvaamiseksi. Lastensuojelun edunvalvoja käyttää huoltajan sijaan lapsen puhevaltaa lasta koskevissa viranomaistoimissa ja näin vahvistaa lapsen näkökulmaa, osallisuutta ja oikeutta vaikuttaa omassa asiassaan. Tarkoituksena on selvittää lastensuojelun edunvalvojen kokemuksia siitä, millaisena he kokevat työnsä kuormittavuuden ja mistä he saavat tukea työhönsä. Aiheen piiriin johdatti henkilökohtainen kiinnostus ja se, ettei tästä näkökulmasta ole tehty aiempaa kansallista tutkimusta.

Tutkielma on laadullinen tutkimus. Ensisijainen tutkimusaineisto kerättiin verkkokyselyn avulla, johon vastasi kymmenen lastensuojelun edunvalvojaa. Tausta-aineistona olivat Pelastakaa Lapset ry:n vuosien 2008–2012 aikana keräämät edunvalvontatapausten osa-arvioinnit. Aineiston analyysissä käytettiin sisällönanalyysia ja analyysin tukena olivat henkisen kuormittavuuden ja sosiaalisen tuen teorit.

Keskeisimpien tutkimustulosten mukaan lastensuojelun edunvalvontatyön henkinen kuormittavuus koostuu työn eettisistä ja moraalisisista ristiriidoista, yhteistyökumppaneista, trauman kokeneen lapsen kohtaamisesta ja edunvalvontatyön luonteesta. Henkiseltä kuormittavuudelta taas suojaa sosiaalinen tuki, työn hallintaan liittyvät tekijät sekä muut tekijät. Johtopäätöksenä on, että jokaiselle lastensuojelun edunvalvojana toimivalle tulisi järjestää heidän kaipaamaansa tukea, jotta lastensuojelun edunvalvontatyön kuormittavuus ei käy liian suureksi ja he voivat jatkaa ja jaksaa tehtävässään.

Avainsanat: edunvalvojat, edunvalvonta, henkinen kuormittavuus, lastensuojelu, sisällönanalyysi, sosiaalinen tuki

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

ELORANTA, ANNIKA: The Mental Strain and Social Support in working as a Children's Guardian
Master's thesis, 81 pages, 5 pages appendices
Social work
Supervisors: Kirsi Günther and Kyösti Raunio
April 2015

This master's thesis focuses on the child's guardian, who has to be designated according to the Child Welfare Act (417/2007) if a custodian can't objectively supervise the child's interests. The designated guardian may deputise for a custodian to enforce the child's point of view and rights in a child welfare case. The purpose of this thesis was to investigate the experiences of designated guardians regarding the mental stress as well as their sources for support in their work. Besides personal interest, leading towards the subject was the fact that no prior national study had been made from this perspective.

This qualitative research is primarily based on an online query which was answered by ten designated guardians. Background material was provided by surveys on child welfare cases collected by Pelastakaa Lapset ry during 2008-2012. Content analysis and theories regarding mental stress and social support were utilised in reviewing the material.

The results of this study reveal that the mental stress in working as a child's designated guardian stems from ethical and moral contradictions, work affiliates, encountering a traumatised child and the nature of guardianship in child welfare. Factors protecting from mental stress include e.g. social support and work management. In conclusion this study displays a need for state or region based support system for child's guardians so they could properly manage and continue in their work.

Keywords: child's designated guardian, content analysis, guardianship on child welfare, mental strain, child protection, social support

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LASTENSUOJELUN EDUNVALVONTA	3
2.1. Lastensuojelun edunvalvonnan taustalla YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja lapsen osallisuuden vahvistaminen	3
2.2 Lastensuojelun edunvalvonnan kehittäminen	4
2.3 Lastensuojelun edunvalvonta osana lastensuojelua	6
2.4 Lapsen puhevallan käyttäminen lastensuojelun edunvalvojan tehtävänä	9
3 LASTENSUOJELUN EDUNVALVOJAT	10
3.1 Pätevyys- ja soveltuvuusvaatimukset.....	10
3.2 Koulutukseen hakeutuminen ja koulutus	11
3.3 Lastensuojelun edunvalvojien taustaa.....	11
4 TUTKIMUKSIA LASTENSUOJELUN EDUNVALVONNASTA	14
5 HENKINEN KUORMITTUMINEN JA SOSIAALINEN TUKI.....	17
5.1 Lastensuojelun edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden määrittelyä	17
5.2 Sosiaalisen tuen määrittelyä.....	23
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
6.1 Tutkimuskysymykset	25
6.2 Tutkimusaineistot.....	26
6.3 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi.....	29
7 TULOKSET	32
7.1 Edunvalvontatyön henkinen kuormittavuus.....	32
7.2 Edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaavat tekijät.....	38
7.3 Tuloksien yhteenveto	47
8 TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET	50

9 TUTKIMUKSEN EETTISET KYSYMYKSET	58
LÄHTEET	60
LIITTEET	71
Liite 1. Kyselylomake	71
Liite 2. Kyselyn saatekirje	73
Liite 3. Pelastakaa Lapset ry:n aineiston kysymykset.....	75

TAULUKOT

Taulukko 1. Analyysirunko.....	30
Taulukko 2. Edunvalvontatyön henkistä kuormittavuutta aiheuttaa.....	32
Taulukko 3. Edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaa.....	39
Taulukko 4. Sosiaalisen tuen tasot edunvalvontatyössä.....	41
Taulukko 5. Edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden jakautuminen.....	48
Taulukko 6. Edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaavien tekijöiden jakautuminen.....	49

1 JOHDANTO

Viime vuosina julkisuudessa on ollut keskustelua lapsista ja lapsiin liittyvistä yhteiskunnallisista arvoista. Keskusteluissa ovat olleet muun muassa lastensuojeluun, päivähoitoon sekä kotihoidontukeen liittyvät kysymykset ja se millaisia palveluja nykyajan hyvinvointivaltio haluaa tuottaa, ylläpitää ja tukea. 2000-luvulla suomalaisessa lastensuojelussa on kiinnitetty enemmän huomiota lapsen kanssa työskentelyyn, lapsen edun ja osallisuuden kysymyksiin. Lapsen kanssa työskentelyyn on kehitetty erilaisia työkäytäntöjä ja -menetelmiä (Pesäpuu 2015). Lapsen etua on taas korostettu vuonna 2008 voimaan tullessa lastensuojelulaissa (417/2007). Yksi lastensuojelulakiin (417/2007) määritelty tapa parantaa lapsen osallisuutta on lastensuojelun edunvalvontajärjestelmän luominen ja edunvalvontatyön kehittäminen, joka on lisännyt lapsen osallisuutta lastensuojelussa.

Ilmiönä lastensuojelun edunvalvonta on suhteellisen uusi. Vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki (417/2007) määritteli lastensuojelun edunvalvonnan osaksi lastensuojelua. Siten edunvalvonnan määrittelyt ja käytännöt ovat vielä keskeneräisiä ja rakentuvat kansallisesti eri tavoin. Lastensuojelun edunvalvonta on osa lastensuojelua ja sen tarkoituksena on korostaa lapsen osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia omassa asiassaan erityisesti silloin, kun lapsen huoltaja ei voi edustaa lasta puolueettomasti (Lastensuojelulaki 417/2007, 22. §). Tässä tutkielmassa tarkoitan lastensuojelun edunvalvojilla lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen saaneita henkilöitä, jotka toimivat lapsen huoltajan sijaisena lastensuojelu- ja rikosprosesseissa.

Lastensuojelulain (417/2007, 22. §) mukaan lastensuojelun edunvalvonta astuu kuvaan ensinnäkin siinä vaiheessa, kun lapsen huoltaja ei voi käyttää lapsen puhevaltaa. Usein taustalla on perheen sisäinen rikosepäily eli huoltajaa tai hänen läheistään epäillään lapseen kohdistuneesta rikoksesta. Yleensä nämä ovat hyväksikäyttö- tai pahoinpitelyepäilyjä. Taustalla voivat olla myös vanhempien mielenterveysongelmat tai vanhempien passiivisuus lapsen huollon suhteen. (Marjomaa, Tulensalo & Laakso 2010, 120–121; Rätty 2012, 176.) Toiseksi lastensuojelulain (417/2007) mukaisen edunvalvonnan lisäksi lapselle voidaan nykyään myöntää edunvalvoja rikosprosessiin (Esitutkintalaki 805/2011, 4. luku 8. §). Kolmanneksi edunvalvontaa voi saada lisäksi holhoustoimesta annetun lain (442/1999, 2. luku) mukaisten säädösten perusteella. (Tuominen 2014, 9.) Neljänneksi edunvalvojan määräämiseen voidaan soveltaa lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 10. §). Näin ollen edunvalvontajärjestelmään vaikuttaa usean lain monet säädökset.

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää millaisena työnä lastensuojelun edunvalvojat kokevat työnsä kuormittavuuden ja mistä he saavat tukea työhönsä. Henkisellä kuormittavuudella tarkoitan lastensuojelun edunvalvojien työssään kohtaamaa työn psyykkistä raskautta ja uuvuttavuutta. Edunvalvojat tekevät työtään yksin ja kohtaavat työssään lapsia, joiden perheissä vanhemmilla saattaa olla päihde- ja mielenterveysongelmia ja/tai lapsia, jotka ovat joutuneet näkemään ja jopa kokemaan väkivaltaa. Lastensuojelun edunvalvojien tukemiseen ei ole luotu valtakunnallista tukiverkostoa vaan jokainen edunvalvoja etsii itse tahot, joilta haluaa tai kaipaa tukea. Vastauksia tutkimuskysymykseeni haen edunvalvojille tekemäni kyselyn sekä Pelastaa Lapset ry:n valmiin aineiston avulla.

Lastensuojelun edunvalvonta kiinnostaa minua, koska olen itse kouluttautunut lastensuojelun edunvalvojaksi vuonna 2010. Tämän jälkeen olen osallistunut lukuisiin lastensuojelun edunvalvojien tapaamisiin ja näin tavannut muita edunvalvojia ja kuullut heidän ajatuksiaan työn kuormittavuudesta. Mielestäni mitä enemmän olen vuosien varrella perehtynyt lastensuojelun edunvalvontaan sitä monimuotoisemmaksi ja epämääräisemmäksi se jossain määrin muuttuu. Erityisesti minua kiinnostaa lastensuojelun edunvalvonta ja ammattilaisten tekemä edunvalvontatyö, kuten miten edunvalvojat tekevät työtä, jota ei ole tarkkaan määritelty ja erityisesti se miten he selviytyvät työn kuormittavuudesta? Mistä edunvalvojat saavat tukea työhönsä ja taas toisaalta mistä toivoisivat sitä saavansa?

Seuraavassa luvussa (luku kaksi) avaan lastensuojelun edunvalvontaa ilmiönä. Kuinka lastensuojelun edunvalvonnan taustalla vaikuttaa YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja lapsen osallisuuden korostaminen. Lisäksi käsittelen sitä, kuinka lastensuojelun edunvalvonta kytkeytyy suomalaiseen lastensuojeluun ja miten määritellään lapsen puhevalta. Luvussa kolme kuvaan lastensuojelun edunvalvontatyötä. Luvussa neljä avaan henkisen kuormittumisen ja sosiaalisen tuen käsitteet. Viidennessä luvussa esittelen aikaisempia tutkimuksia lastensuojelun edunvalvonnasta. Luvussa kuusi kuvaan tutkimusasetelman ja tutkimuksen toteutuksen. Seitsemännessä luvussa avaan tutkimukseni tuottamat tulokset edunvalvojien työn kuormittavuudesta ja heidän saamastaan sosiaalisesta tuesta. Luku kahdeksan sisältää johtopäätökset ja yhdeksäs luku käsittelee tutkimukseni eettisiä kysymyksiä ja päättää tutkimuksen.

2 LASTENSUOJELUN EDUNVALVONTA

Tälläkin tutkielmalla on omat lähtökohtansa, jotka tulee määrittää kohteen käsitteiden kautta. Luvussa kuvaan lastensuojelun edunvalvonnan ilmiötä ensin valottamalla sen taustaa, kuten YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta, johon lastensuojelun edunvalvonta pohjautuu. Seuraavaksi avaen suomalaisen lastensuojelun edunvalvonnan kehittämisen vaiheet sekä juurrutan lastensuojelun edunvalvonnan osaksi lastensuojelun ilmiötä. Lopuksi määrittelen lyhyesti mitä tarkoitetaan lapsen puhevallalla.

2.1. Lastensuojelun edunvalvonnan taustalla YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja lapsen osallisuuden vahvistaminen

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 25-vuotispäivää vietettiin 20.11.2014. Lapsen oikeuksien sopimus on laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus ja sopimuksen ulkopuolella ovat ainoastaan Yhdysvallat, Somalia ja Etelä-Sudan. Suomessa sopimus saatettiin valtiosisäisesti voimaan vuonna 1991. (Nieminen 2000, 36; Unicef 2014.) Lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellyt lapsen oikeudet koskevat kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia sopimuksen allekirjoittaneissa ja vahvistaneissa maissa. Lapsen oikeuksien sopimus on valtioita sitova kansainvälinen ihmisoikeussopimus, joka on voimassa Suomessa lakeja ja asetuksia vastaavana säädöksenä. (Toimiva lastensuojelu 2013, 31.)

Lastensuojelun edunvalvonta kiinnittyy vahvasti lapsen oikeuksien sopimukseen (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 2015). Lapsen oikeuksien sopimuksen kolmannessa artiklassa korostetaan, että lasta koskevia päätöksiä tehtäessä, on ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu. Sopimuksen artiklassa 12 tuodaan esiin, että lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lisäksi artiklassa 13 korostetaan sitä, että lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia, ja lapsella on oikeus saada tietoa. Suomen perustuslaki (731/1999) korostaa lapsen oikeuksia ja osallistumisoikeutta ja määrää kohtelevaan lapsia tasa-arvoisina yksilöinä aikuisten rinnalla. Näin ollen lapselle tulee antaa oikeus kertoa mielipiteensä häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa asioissa suoraan tai edustajan välityksellä. (Taskinen 2010, 178–179; Nieminen 2000, 39.) Hetemäen (2011, 37) mukaan yksi lapsen oikeuksien sopimuksen tärkeimmistä periaatteista, eli lapsen näkemyksen kunnioittaminen häntä koskevissa asioissa, on kirjattu 12. artiklaan.

Lapsen oikeuksien sopimuksen toteuttamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea, jolle Suomen tulee viiden vuoden välein raportoida lapsen oikeuksien toteutumisesta. Sopimuksen rikkomisesta ei kuitenkaan rangaista (ks. Launis 2000, 59) vaan komitea antaa palautteena suosituksia tai huomautuksia, joiden toteuttamista raportissa seurataan. (Jaakkola 2000, 8; Möller 2009, 20.) Komitea pyrkii taivuttelemaan valtioita, koska sillä ei ole mahdollisuutta painostaa tai asettaa seuraamuksia (Hakalehto-Wainio 2013, 45–46).

Toisaalta lapsen oikeuksien sopimuksen noudattaminen voi olla vaikeaa, sillä valtio on vastuussa sopimuksen noudattamisesta, mutta on siirtänyt velvollisuuksien noudattamisen vastuuta kunnille. Valtio myös rahoittaa tätä toimintaa, mutta ei valvo sitä, miten kunnat hoitavat velvoitteensa. Näin ollen on pelkona, ettei lapsen osallisuus parannu käytännössä vaan se jää byrokratiatason ”sanahelinäksi”. (Möller 2009, 20–21; Oranen 2008, 8.) Hakalehto-Wainio (2013, 43) esittää, että sosiaali- ja terveysministeriössä ei ole täysin ymmärretty lapsen oikeuksien sopimuksen sitovan jo nyt lain tasoisena kuntien toimintaa.

Lapsen oikeudet on kuitenkin nähty tärkeinä ja lapsen osallisuutta on lähdetty vahvistamaan lain tasolla. Lapsen huomioiminen ja entistä parempi mahdollisuus osallisuuteen kirjattiin vuonna 2008 voimaan astuneen lastensuojelulain (417/2007) tavoitteisiin. (Korpinen 2008, 27–28.)

2.2 Lastensuojelun edunvalvonnan kehittäminen

Lastensuojelun edunvalvontaa lähdettiin kehittämään Lastensuojelun edunvalvojahankkeen kautta, joka aloitti toimintansa vuonna 2005. Hankkeeseen lähti mukaan kuusi valtakunnallista lastensuojelun järjestöä ja toimijaa: Pelastakaa Lapset ry, Nuorten ystävät ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, SOS-lapsikylä ry, Folkhälsan Raseborg ja Helsingin diakonissalaitos. Vetovastuun hankkeessa otti Pelastakaa Lapset ry. (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 10–13.) Hanke päättyi vuonna 2012 ja sitä rahoitti Raha-automaattiyhdistys. Vuoden 2014 alusta lastensuojelun edunvalvonnan koordinaatio siirtyi Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alaisuuteen. (Pelastakaa Lapset ry 2014.) Pelastakaa Lapset ry teki kunnille ja sosiaalipalveluja organisoiville tahoille vuosittaisen kyselyn lastensuojelun edunvalvonnan käytöstä. Kysely toteutettiin alueilla, joilla edunvalvonnan rakenteita oli kehitetty ja yhteensä kyselyyn vastasi vuosien 2008–2012 välillä 66–82 kuntaa tai muuta tahoja. Kyselyn perusteella edunvalvontaa oli haettu vuosien 2008–2012 välillä lastensuojelutapauksiin 136 kertaa, lastensuojelu- ja rikosprosessiin 85 kertaa ja

rikosprosessiin 878 kertaa. Hakemuksia oli hylätty maistraatissa tai käräjäoikeuksissa vuosien aikana yhteensä 23. Edunvalvojahakemusten määrä kasvoi vuosittain. Kysely oli kuitenkin suuntaa antava eikä siitä voida vetää suoraa johtopäätöksiä edunvalvontojen lukumäärästä. (Laakso 2013, 4-10.) Toisaalta kyselyn edunvalvojamäärien perusteella voidaan nähdä, että edunvalvontajärjestelmää pidetään tarpeellisena.

Lastensuojelun edunvalvojahankkeen aikana luotiin ja kehitettiin lastensuojelun edunvalvontatyölle alueellisia ja kansallisia rakenteita. Hankkeessa kerättiin tietoa toteutuneista edunvalvonnoista kehittämistyön avuksi ja luotiin lastensuojelun edunvalvonnan prosessikuvaus. Lisäksi hankkeen myötä laadittiin lastensuojelun edunvalvonnan laatusuositukset (Laatusuositukset lastensuojelun edunvalvojan työskentelylle 2011) ja hanke oli vaikuttamassa lastensuojelun edunvalvonta -pykälän säätämisestä lastensuojelulakiin (ks. Niskala, Oranen, Piironen & Sinko 2010, 6). Lastensuojelun edunvalvojahankkeen aikana koulutettiin eri ammattiryhmiä sekä toista sataa lastensuojelun edunvalvojaa Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian kanssa (Anttila 2011, 3-6).

Lastensuojelun edunvalvonnan ollessa ilmiönä niin uusi, ei hankkeen aikana voitu välttyä kritiikiltä tai hämmennykseltä. Eri foorumeilla hämmästeltiin mitä edunvalvonta oikein on ja mihin sitä tarvitaan. Toisaalta hankkeessa mukana olevat järjestöt joutuivat vastaamaan itse näihin samoihin kysymyksiin myös omissa organisaatioissaan, koska koko edunvalvontailmiö piti sanoittaa ja rakentaa. (Niskala ym. 2010, 5-6.) Kehityspiikki Tutkimus Oy:n vuonna 2011 tuottama arviointi lastensuojelun edunvalvojahankkeesta määritteli kaksi toisensa kanssa kamppailevaa tapaa ymmärtää edunvalvonta. Edunvalvonta nähtiin, usein suurten kaupunkien juristien toimesta, teknisenä ja juridisena instrumenttina, jota voidaan käyttää vain erityistilanteissa. Vastakkaisesti se nähtiin, usein taas sosiaalityöntekijöiden puolella, poliittisideologisena välineenä, jonka avulla lapsen ääni ja osallisuus vahvistuu. (Anttila 2011, 18.) Lastensuojelun edunvalvojahankkeen näkökulma edunvalvontailmiöön perustui jälkimmäiseen tapaan (Niskala ym. 2010, 6).

Tällä hetkellä lastensuojelun edunvalvonnan kehittäminen on edelleen käynnissä. Lastensuojelun edunvalvonnan koordinoinnin ja kehittämisen siirtyminen THL:n ja julkisen sektorin alaisuuteen tuo toivottavasti selkeitä ja pysyviä rakenteita edunvalvontajärjestelmään. Lapsiasianeuvottelukunta aloitteessaan (2011) korostaa, että lastensuojelun edunvalvontaa tulee säännellä riittävän täsmällisesti, jotta lasten ja perheiden oikeudet tulevat turvattua. Lastensuojelulain (417/2007) tasolla tulisi määritellä edunvalvojan kelpoisuuteen, edunvalvojan toimintaan, edunvalvonnan

päättämiseen, palkkioon ja hallintointiin ja valvontaan liittyvät tekijät. (Lapsiasianeuvottelukunnan aloite...13.6.2011.) Johanna Kuokkanen (2013, 1, 8) oikeustieteen pro gradu -tutkielmassaan esittää, että edunvalvonnan toimintaa ja valvontaa koskevat käytännöt ovat sääntelemättä lain tasolla, mikä saattaa aiheuttaa ongelmia edunvalvontaa järjestettäessä ja toteutettaessa ja sääntely jää vain yleisten suositusten ja käytäntöä ohjaavien oppaiden varaan. Lastensuojelulain (417/2007) 22. §:ssä säännellään vain edunvalvojan määräämistä. Henkilöä koskevia edunvalvontoja ei merkitä holhousasioiden rekisteriin, joten lastensuojelulain (417/2007) mukainen edunvalvonta jää eduskunnan oikeusasiamiehen harjoittaman laillisuusvalvonnan ulkopuolelle. (Kuokkanen 2013, 36–38.) Miten näin ollen voidaan varmistaa, että edunvalvojan toiminta on hyväksyttävää ja asianmukaista, kun pysyviä ja selkeitä rakenteita tai toimintaa ja valvontaa ylläpitäviä järjestelmiä ei ole vielä saatu muodostettua valtakunnallisesti? Myös Valvira (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto) ottaa kantaa siihen, että kunnissa tulee olla toimintamalli edunvalvonnan tarpeen arviointiin sekä lista niistä asiantuntijoista, jotka ovat käytettävissä edunvalvontatehtäviin (Kunnalliset lastensuojelupalvelut, valtakunnallinen valvontaohjelma 2013–2014).

2.3 Lastensuojelun edunvalvonta osana lastensuojelua

Tilastokeskuksen raportin (2014) mukaan lastensuojelun asiakkaana oli vuonna 2013 yli 100 000 lasta ja määrä kasvaa vuosittain. Lastensuojelun taustalla on kansainvälisesti tunnustetut lapsen oikeudet, joita ovat muun muassa etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (Taskinen 2007, 8, 10, 14.) Yhteiskunnassamme lasten hoito ja kasvatusta ovat lähtökohtaisesti huoltajien ja vanhempien vastuulla. Suomalainen lastensuojelulaki kuitenkin velvoittaa kuntaa vastaamaan lasten hyvistä kasvuolosuhteista ja vanhempien kasvatuksen tukemisesta. Lastensuojelussa yhteiskunnan vastuu alkaa, jos lapsesta ei pidetä riittävän hyvää huolta ja tällöin viranomaisten tulee puuttua tilanteeseen. Lastensuojelu voidaan nähdä kaikkia lapsia koskevaksi suojeluksi, josta ovat vastuussa niin sosiaaliviranomaiset kuin muutkin viranomaiset sekä kaikki kansalaiset.

Lastensuojelussa tulee aina huomioida lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa huomion tulisi kiinnittyä siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaisivat lapselle tasapainoisen elämän, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä hellyyttä, ikätason mukaisen valvonnan ja huolenpidon sekä taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen. Lapsen tulee myös saada turvallinen kasvuympäristö, hänelle tulee turvata henkinen ja ruumiillinen

koskemattomuus sekä hänen tulee saada itsenäistyä ja kasvaa vastuullisuuteen. Tärkeää lapselle on osaltaan pystyä osallistumaan ja vaikuttamaan omissa asioissaan sekä tulla huomioiduksi kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan mukaisesti. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4. §.) Rädyn (2012, 14) mukaan lapsen etua ei voi löytää, jos lapsella itsellään ei ole tarpeeksi tietoa mielipiteensä ja käsityksensä pohjaksi. Siksi lastensuojelun edunvalvonta voidaan nähdä tärkeänä ilmiönä.

Vuonna 2008 voimaan tuli uusi lastensuojelulaki (417/2007). Laissa korostetaan erityisesti lapsen osallisuutta ja lapsen oikeutta vaikuttaa omassa asiassaan. Lisäksi Lastensuojelun laatusuosituksissa (2013, 9) nimetään osallisuus yhdeksi avaimeksi vaikuttavaan lastensuojelutyöhön. Lastensuojelun edunvalvonta voidaan nähdä yhtenä tapana vastata lapsen oikeuksien toteutumisen juridisoituneessa ja aikuisten toimintatapoihin keskittyneessä lastensuojelussa (Niskala ym. 2010, 6).

Lastensuojelulaissa (417/2007, 22. §) lastensuojelun edunvalvonnasta määritellään näin:

Lapselle tulee lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos:

- 1) on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa; ja
- 2) edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi.

Hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi voi tehdä holhustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettuna holhousviranomaisena toimiva maistraatti, sosiaalihuollosta vastaava toimielin tai huoltaja itse. Holhousviranomaisena toimiva maistraatti voi määrätä edunvalvojan, jos huoltaja ja sosiaalihuollosta vastaava toimielin ovat siitä yksimieliset. Muutoin edunvalvojan määrää tuomioistuin. Edunvalvojan määräämiseen sovelletaan, mitä holhustoimesta annetussa laissa tai muussa laissa säädetään sijaisen määräämisestä edunvalvojalle.

Lastensuojelussa on aina otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etu käsitteenä ei ole selkeä vaan harkinnanvarainen ja lapsen etu voi kulloinkin riippua lapsen iästä, kehitystasosta tai elämäntilanteesta, jossa lapsi elää. Kun lapsen etua toteutetaan, voi olla samalla kyse muille kuuluvien oikeuksien rajoittamisesta. Edunvalvojan määräämisen yhteydessä rajoitetaan huoltajan oikeuksia eli tämän puhevaltaa. (Räty 2012, 12–14, 163.) Urpo Kankaan (2005, 156) mukaan edunvalvojan etu on yksinkertaisesti se, että hän hoitaa tehtävänsä huolellisesti ja täyttää laissa

annetut velvoitteet. Edunvalvontaa on aina pidettävä viimesijaisena keinona eli, jos henkilön asiat voidaan hoitaa ilman edunvalvojan määräämistä, tulee niin tehdä. Edunvalvojan määräämisessä on aina kyse itsemääräämisoikeuteen puuttumisesta ja siitä, että toinen henkilö tulee käyttämään puhevaltaa edunvalvottavan ohella. (Tornberg 2012, 356.)

Johanna Hurtig (2003, 184–185) esittelee väitöskirjassaan neljä eri näkökulmaa, jotka voivat estää lapsilähtöisyyden lastensuojelun kohtaamisissa. Ensimmäisen näkökulman mukaan lapsi on räjähdysherkkä, hauras ja hänen kokemustensa selvittämiseen tarvitaan erityistaitoja. Tämän näkökulman riskinä on, että vain osa lapsista saa mahdollisuuden kertoa kokemuksistaan. Toinen näkökulma on edellisen jatkumo ja sen mukaan tämä erityistaitojen haltija, jolle lapsi voi ”avautua”, on oltava ”oikeampi” asiantuntija kuin sosiaalityöntekijä. Kolmannen näkökulman lapsi pitää kokemukset sisällään ja näin ollen voi olla näkymätön ja oireeton. Neljännen ajattelutavan mukaan lapsi on riiviö ja mahdoton tapaus, jonka käytös on keskiössä. Tässä näkökulmassa tilaa ei anneta niinkään lapsen kertomalle ja sokeudutaan vanhempien toimille ja tavalle kohdella lasta.

Johanna Korpinen (2008) pohtii väitöskirjassaan kuinka huoltaja, joka on omalla toiminnallaan saattanut aiheuttaa lapsen huostaanoton tarpeen, voi edustaa tätä lasta tuomioistuimessa ja käyttää tämän puhevaltaa, kun samalla arvioidaan tämän kykyä toimia huoltajana? Ristiriitaista on myös jos sosiaalityöntekijä edustaa lasta oikeudessa, mutta on virkansa puolesta velvollinen avustamaan lasta vaikka tämä vastustaa huostaanottoa (ks. Laakso, Marjomaa & Peltoniemi 2012, 10–11)

Lastensuojelun laatusuosituksen (2013) kolmannessa luvussa sivutaan sitä kuinka lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulee huolehtia lastensuojelun edunvalvojan hakemisesta. Luku ei kuitenkaan ota enempää kantaa tähän ja asiaa ei mainita enää myöhemmin. Raportti korostaa osaavaa työyhteisöä lastensuojelun perustana ja erityisesti sitä, kuinka lastensuojelun sosiaalityöntekijä ei saa kokea jäävänsä yksin asiakasasiassaan. Samassa pääluvussa avaimena nähdään lisäksi osaavien ammattilaisten riittävyys. Lastensuojeluun liittyvät, omanlaistaan osaamista vaativat tehtävät, kuten lastenvalvojan työ, huoltoriitojen sovittelu ja valvottujen tapaamisten järjestäminen, tulisi resursoida riittäväksi lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun lisäksi. (Mt., 13–14.)

Lapsen edunvalvonnan tarvetta arvioitaessa ei ole kyse siitä, että tällöin arvioitaisiin sosiaalityön, huoltajien tai tuomioistuimien vikoja ja resursseja vaan lapsella on itsenäinen oikeus tulla kuulluksi ja olla osallinen omassa asiassaan. Tämä oikeus ei poistu vaikka sosiaalityön resurssit olisivat rajattomat ja työ täydellisesti tehty. (Laakso ym. 2012, 46–47.)

2.4 Lapsen puhevallan käyttäminen lastensuojelun edunvalvojan tehtävänä

Puhevallan käyttö on voimakkain vaikutusmuoto osallisuuteen (Tammi & Lapinleimu 2010, 40). Puhevalta on juridinen termi ja se sisältää keskeisiä oikeusturvatekijöitä. Puhevallalla tarkoitetaan sitä, että sen haltijalla on oikeus panna asia - esimerkiksi hakemus tai valitus – vireille, oikeus tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa ja saada valituskelpoinen hallintopäätös, johon on mahdollista hakea muutosta. Lastensuojelulain (417/2007, 21. §) mukaan 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaansa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa huoltajansa tai edustajansa rinnalla. (Araneva 2010, 61.) 15 vuotta täyttäneellä lapsella on hallintolain (434/2003, 14. §) mukaan yleinen puhevalta (Räty 2012, 172).

Lapsen puhevallan vahvistamisen taustalla on ollut ajatus siitä, että vanhemman etu saattaa korostua lapsen edun kustannuksella eikä lapsen asema ole tasavertainen vanhemman kanssa. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus valvoa lapsen edun toteutumista ja hänen on lisäksi avustettava lasta tai nuorta tämän puhevallan käytössä, mutta sosiaalityöntekijä ei voi käyttää lapsen tai hänen huoltajansa puhevaltaa (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 10–11.)

Lastensuojelun edunvalvoja käyttää huoltajan sijasta ja lapsen puolesta tai rinnalla puhevaltaa lastensuojeluasiassa. Edunvalvoja ei ole sidottu lapsen tahtoon silloinkaan, kun yli 12-vuotiaalla lapsella on asiassa itsenäinen puhevalta (Hakalehto-Wainio 2013, 172). Lapsen huoltaja taas säilyttää edunvalvojamääräyksestä huolimatta oman asianosaisasemansa ja mahdollisuuden käyttää puhevaltaa omasta puolestaan, vaikka edunvalvoja määrättäisiin käyttämään lapsen puhevaltaa hänen puolestaan (Tammi & Lapinleimu 2010, 43; Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 11; Räty 2012, 176–179).

Tarvittaessa lapsen edunvalvoja voi hakea jotain tukitoimeja tai etuutta lapselle tai valittaa viranomaisen tekemästä päätöksestä sekä osallistua asian selvittelyyn ja muuhun käsittelyyn (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 11–13). Puhevallan haltijalla on oikeus antaa suostumuksensa jollekin toimenpiteelle tai kieltäytyä siitä (Tammi & Lapinleimu 2010, 40). Edunvalvoja lisäksi arvioi lastensuojeluntyötä lapsen edun näkökulmasta (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 11).

3 LASTENSUOJELUN EDUNVALVOJAT

Luvussa avaan sitä, millaisia henkilöitä lastensuojelun edunvalvojina toimii. Kuvaan edunvalvojien pätevyys- ja soveltuvuusvaatimuksia, lastensuojelun edunvalvoja -koulutuksen valintakriteereitä sekä yleistä edunvalvojakoulutuksesta.

3.1 Pätevyys- ja soveltuvuusvaatimukset

Lastensuojelun edunvalvojan pätevydestä tai soveltuvuudesta ei ole erityissäännöksiä eikä niistä määritellä lastensuojelulaissa vaan Holhoustoimilain (442/1999) toisessa luvussa. Lapsiasianeuvottelukunta on ottanut tähän kantaa oikeusministeriölle ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle tekemässään aloitteessa 13.6.2011 lasten edunvalvonnan järjestämisestä.

Holhoustoimilain (442/1999) viidennen pykälän mukaan edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva henkilö, joka on antanut tähän suostumuksensa. Sopivuutta arvioitaessa tulee huomioon ottaa edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus sekä edunvalvontatehtävän laatu ja laajuus (ks. Kangas 2005, 156; Kunnalliset lastensuojelupalvelut... 2013, 28). Lisäksi arvioinnissa voidaan käyttää apuna asiantuntevuus-, läheisyys- ja riippumattomuusperiaatteita. Asiantuntevuusperiaate tarkoittaa sitä, millaista taitoa ja kokemusta edunvalvontatehtävä vaatii. Läheisyysperiaatteella tarkoitetaan taas edunvalvojaksi esitetyn henkilökohtaisia valmiuksia tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Edunvalvojan tulee kyetä luomaan luottamuksellinen suhde edunvalvottavaan ja siksi onkin tärkeää valita tehtävään sellainen henkilö, joka on sopivin turvaamaan ja edistämään edunvalvottavan etua ja hyvinvointia. Riippumattomuusperiaatteen avulla voidaan arvioida onko edunvalvojaksi esitetty esteellinen hoitamaan tehtävänsä. (Tornberg 2012, 335–336.)

Sirpa Taskisen (2010, 65) mukaan lastensuojelun edunvalvojana voi toimia juristi tai lapsen asioihin perehtynyt henkilö, jolla on kokemusta ja ymmärrystä lasten kanssa työskentelystä. Hanna Tulensalon (2010, 88) mukaan lastensuojelun edunvalvojaksi ryhdytään erilaisista lähtökohdista. Saksassa edunvalvojina toimii kasvatukseen, psykologiaan, sosiaalityöhön ja lakitieteeseen perehtyneitä henkilöitä. Englantilaisessa edunvalvontajärjestelmässä taas korostetaan sitä, että edunvalvojalla tulee olla kokemusta, varmuutta ja ammattitaitoa sekä hänellä tulisi olla kokenut sosiaalityöntekijä, jotta hän voi arvioida toisten kokeneiden sosiaalityöntekijöiden tekemää työtä. (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 15, 24.)

3.2 Koulutukseen hakeutuminen ja koulutus

Lastensuojelun edunvalvojahankkeen yksi kehittämiskohde oli luoda lastensuojelun edunvalvojakoulutus (Anttila 2011, 8, 19). Pelastakaa Lapset ry lähti toteuttamaan koulutusta yhdessä Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian kanssa. Ensimmäinen koulutus pidettiin keväällä 2008 ja siitä seuraavat puolivuositain. Koulutuksen kesto on neljä päivää ja on laajuudeltaan neljä opintopistettä. Koulutus on täydennyskoulutuksen omaista. (Anttila 2011, 19–20.) Lastensuojelun edunvalvojakoulutusta jatkettiin Pelastakaa Lapset ry:n ja Palmenian yhteistyössä hankkeen loppumisenkin jälkeen vuoteen 2013. Vuoden 2014 alusta Lastensuojelun edunvalvonnan koordinaatio ja tätä myötä myös koulutus siirtyi Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen alaisuuteen, mutta Palmenian edustaja toimii edelleen koulutuksen vetäjänä.

Koulutuksessa korostettiin lapsilähtöisyyttä ja koulutuksen rekrytoinnissa taas lasten kanssa työskentelyn hallintaa (Laakso ym. 2012, 22). Lastensuojelun edunvalvojakoulutustodistuksen (2010) mukaan koulutuksessa käytiin läpi edunvalvonnan kannalta keskeinen lainsäädäntö, pohdittiin edunvalvonnan paikkaa suomalaisen lastensuojelun kentällä sekä keskityttiin lapsen edun, oikeuksien ja puhevallan ymmärtämiseen. Lisäksi koulutuksessa sai tietoa lapsen kohtaamisesta ja lapsen kanssa työskentelemisestä. Koulutuksessa käytiin läpi edunvalvontaprosessi, johon on mallinnettu edunvalvonnan asema, eri oikeusasteet ja yhteisötahot. Todistuksen mukaan koulutuksen käynyt on saanut valmiudet ja tiedot toimia lastensuojelun edunvalvojana lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Koulutukseen hakeutui suurimmaksi osin lastensuojelun ammattilaisia, joilla oli paljon lastensuojelun työkokemusta, mutta myös psykologeja ja juristeja (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 24).

3.3 Lastensuojelun edunvalvojien taustaa

Suomessa lastensuojelun edunvalvojina toimivat henkilöt käyvät usein läpi lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen. Koulutuksen kohderyhmänä ovat ne henkilöt, joilla on jo kokemusta lastensuojelun prosessista, lapsen kuulemisesta ja lapsen mielipiteen selvittämisestä ja osallistujat valitaan hakemusten perusteella. (Anttila 2011, 19–20; Palmenian Lastensuojelun edunvalvontakoulutuksen esite 2015). Näin ollen Palmenia edunvalvojakoulutuksen järjestäjänä osallistujavalintamenettelyllään on luomassa edunvalvojaryhmän jolla on tietynlainen työ- ja koulutustausta. Toisaalta taas Lapin yliopiston järjestämä edunvalvojakoulutus -esite (2015) ei

erittele koulutuksen kohderyhmää.

Tämä ajatus siitä, että lastensuojelun edunvalvojilla olisi jo tietynlaista kokemusta ennen edunvalvojakoulutukseen hakeutumistaan, perustuu vuonna 2005 tehtyihin selvityksiin. Lastensuojelun edunvalvojahankkeen kehittämisen pohjaksi tehtiin laajat sähköiset kyselyt sosiaalitoimelle, käräjäoikeuksille ja maistraateille. Tarkoituksena oli selvittää, kuinka laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) ja sen 10. pykälä, toimii edunvalvontatapauksissa. Kyselyssä selvitettiin erityisesti edunvalvojana toimivien osaamista ja osaamistarpeita. (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 14–15.)

Vuonna 2005 sosiaalitoimelle tehdyssä selvityksessä (2005) tuli esiin, että lapsen henkilöä koskevissa edunvalvontatapauksissa edunvalvojat ovat suurimmassa määrin yleisiä edunvalvojia tai juristeja. Selvitys paljasti, että sopivien edunvalvojien löytyminen saattoi olla haasteellista sosiaalitoimille. Sopivana edunvalvojana pidettiin sellaista henkilöä, jolla oli sekä juridiikan että lastensuojelun tuntemusta. Edunvalvojan tulisi olla kokenut ja hänellä voisi olla esimerkiksi sosiaalialan, oikeustieteen, kasvatustieteen ja psykologian koulutus. Ensisijaisesti edunvalvojan tulisi pystyä valvomaan lapsen edun toteutumista, tekemään yhteistyötä vaikeissakin tilanteissa ja hänellä tulisi olla myös tehtävään soveltuva persoonallisuus. Edunvalvojana toimimista pidettiin hyvin vaativana. (Rautio & Lapinleimu 2006b.)

Selvitykseen vastanneiden käräjäoikeuksien mukaan edunvalvontatapauksiin määrätty edunvalvojat olivat yleensä koulutukseltaan juristeja. Myös yleisiä edunvalvojia oli käytetty. Käräjäoikeuksien mukaan hyvä edunvalvoja on sellainen, jolla on kokemusta ja laaja-alaista osaamista. Edunvalvojan tulisi tuntea lainsäädäntöä ja hänellä tulisi lisäksi olla kykyä toimia lapsen kanssa. Myös yhteistyötaidot eri viranomaisten kanssa työskentelyssä nähtiin tärkeinä. (Rautio & Lapinleimu 2006c.)

Maistraateille tehdyn selvityksen (2005) mukaan vain kolmasosalla vastanneista maistraateista oli käytössään lapsen edunvalvontaan soveltuvia henkilöitä. Maistraateilla oli samankaltaisia toiveita edunvalvojan soveltuvuudelle kuin käräjäoikeuksilla. Edunvalvojalla tulisi olla tietoa lainsäädännöstä, tuntemusta lastensuojelusta, taitoa työskennellä lasten kanssa sekä soveltuva koulutustausta. Edunvalvontatehtävän nähtiin olevan haasteellinen ja sen katsottiin vaativan monipuolisia tietoja ja taitoja sekä rohkeutta asettua lapsen puolelle. (Rautio & Lapinleimu 2006d.) Toisaalta maistraattien edustajat näkivät oman roolinsa henkilöön, ei talouteen, liittyvässä

edunvalvonnassa vähäisenä, koska heille ei näissä tapauksissa tullut velvollisuutta valvontaan. Näin ollen myöskään edunvalvojille ei muodostunut tilintekovelvollisuutta. (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 16.)

Käräjäoikeuksille, maistraateille ja sosiaalitoimelle tehtyjen selvitysten lisäksi nähtiin tarpeellisena selvittää myös edunvalvojina toimivien ajatuksia edunvalvonnasta. Edunvalvojille tehtiin vuonna 2005 kysely, johon vastasi 11 edunvalvojaa joista kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat oikeustieteen ammattilaisia (Rautio & Lapinleimu 2006a, 2). Kyselyn (2005) mukaan edunvalvojat itse pitivät tärkeimpänä lainopillista tietoa. Lisäksi tärkeää oli taito keskustella lapsen kanssa sekä arviointi- ja verkostoitumiskyky. Lisätietoa edunvalvojat kaipasivat vielä lapsen kohtaamisesta sekä siitä, mitä edunvalvonta on ja mitä edunvalvojan toimenkuva pitää sisällään. Kehittämistarpeina edunvalvontatoimintaan kyselyyn vastanneet edunvalvojat mainitsivat muun muassa edunvalvontatyön selkeyttämisen sekä yhteistyöverkostolle että edunvalvojille, edunvalvontatoiminnan laaduntarkkailun ja edunvalvojien toimivallan. (Mt.)

Kunnille ja muille sosiaalipalveluja organisoiville tahoille tehtiin myöhemmin kysely (2013) edunvalvojan käytöstä vuosien 2008–2012 välillä ja kyselyn tuloksena oli, että kunnissa haluttiin käyttää lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen käyneitä henkilöitä lasten edunvalvojina ja niitä käytettiin useammin kuin juristin koulutuksen saaneita. Toisaalta kuntien viesti lastensuojelun edunvalvojahankkeelle oli se, että päteviä ja soveltuvia edunvalvojia ei ollut riittävästi saatavilla sekä edunvalvojien rekrytointiin ja koulutukseen tulisi panostaa. (Laakso 2013, 14–16.)

Suurin osa edunvalvojista on sosiaalialan työssä ja tekee edunvalvojatyötään oman toimensa ohella. Joillakin edunvalvontatyö kuuluu päätyönkuvaan (Tulensalo 2010, 88). Edunvalvoja myös voi tarkastella lastensuojelutilannetta kriittisesti (Rantamaa 2013, 56). Joka tosiasiallisesti on lastensuojelun edunvalvojan velvollisuus, koska hän toimii huoltajan sijaisena.

4 TUTKIMUKSIA LASTENSUOJELUN EDUNVALVONNASTA

Lastensuojelun edunvalvontaa on tutkittu monesta eri näkökulmasta, kuten lapsen, ammattilaisten sekä edunvalvontajärjestelmän näkökulmasta. Ensinnäkin edunvalvontaa on tutkittu lapsen näkökulmasta (Stötzel & Fegert 2006; Bilson & White 2005; Laine 2012). Manuela Stötzel ja Jörg M. Fegert (2006) ovat perehtyneet lapsen näkökulmaan saksalaisessa edunvalvontajärjestelmässä. He tutkivat 52 lapsen ja nuoren näkemyksiä edunvalvojan roolista ja siitä, kuinka edunvalvojat olivat heitä edustaneet. Monet lapsista kokivat edunvalvojan roolin selkeäksi ja monet olivat tyytyväisiä edunvalvojan toimintaan. Andy Bilson ja Sue White (2005) ovat artikkelissaan pohtineet sitä, tulisiko edunvalvojan ensisijaisesti edustaa oikeudessa lapsen tahtoa vai etua, jos he ovat lapsen kanssa erimielisiä lapsen edusta. He vertailevat eri maissa tehtyjä painotuksia näiden kahden välillä. Ensisijaisesti oikeudessa edunvalvoja arvioi ja tuo esiin sen, mikä on lapselle eduksi, ja sen jälkeen vasta kertoo lapsen oman näkemyksen asiasta (mt.). Bilsonin ja Whiten (2005) mukaan juristi voi olla joissain tapauksissa parempi lapsen edustaja kuin edunvalvoja oikeusistunnoissa, koska näin lapsi saattaa osallistua itse enemmän asiansa käsittelyyn ja kertoa oman mielipiteensä.

Salla Laine (2012) taas tutkii sosiaalityön pro gradu -tutkielmassaan sitä, kuinka alle 12-vuotiaat lapset käsittävät oman tilanteensa lastensuojeluprosessissa. Hän on koonnut lastensuojelun edunvalvojien kokemuksia lasten näkökulmista ja tutkimuksessa tarkasteltiin myös lastensuojelun edunvalvojien vuorovaikutusta lapsen kohtaamisessa ja yleisemmin näkemyksiä edunvalvontatyöstä metakommunikaatioteorian avulla. Tutkimuksen tuloksena lapsen hyvä kohtaaminen ja osallisuuden mahdollistaminen on edunvalvontatyön ydintä ja että lastensuojeluasian kokonaisuus sekä lapsen kokemukset ja valmiudet tehdä yhteistyötä vaikuttavat vuorovaikutukseen enemmän kuin lapsen ikä. (Mt.)

Toiseksi edunvalvontaa ammattilaisten näkökulmasta on tutkinut Marika Rantamaan (2013) lisäksi Anna-Kaisa Lehtikangas (2014) pro gradu -tutkielmassaan. Rantamaan (2013) pro gradu -tutkielma vastaa kysymykseen kuinka lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja lastensuojelun edunvalvojan yhteistyö muodostuu systeemitieteellisessä viitekehyksessä lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Tämän laadullisen tutkielman aineisto koostuu kuudesta sosiaalityöntekijöille tehdystä puhelinhaastattelusta. Tutkielman perusteella lastensuojelun edunvalvojan ja sosiaalityöntekijän yhteistyö sujui pääsääntöisesti hyvin ja lapsen etu oli yhteinen päämäärä. Yhteistyötä helpotti myös edunvalvojan tuttuus ja sosiaalityöntekijät luottivat edunvalvojien ammattitaitoon ja toimintamalleihin. Haasteina nähtiin se, etteivät sosiaalityöntekijät voineet tehdä

kiireen ja resurssien vähyyden vuoksi niin tiivistä yhteistyötä kuin olisivat halunneet ja se, että lastensuojelulaki oli edunvalvonnan osalta niin tulkinnanvarainen. (Mt.)

Lehtikangas (2014) on sosiaalityön pro gradu -tutkielmassaan tutkinut kuinka edunvalvojat muodostavat roolinsa lastensuojelu- ja rikosprosesseissa ja kuinka edunvalvojat hahmottavat lapsen edun toteutumisen. Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineisto koostuu viidestä edunvalvojen yksilöteemahaastattelusta. Tutkielman tulosten mukaan lastensuojelun edunvalvojan rooli muodostui moninaiseksi ja siinä voitiin nähdä viisi erilaista roolia: lapsen äänen esiintuoja, edun valvoja, turvallinen aikuinen, rinnalla kulkija sekä prosessien asiantuntija. Edunvalvojat painottivat näistä tärkeimmiksi lapsen äänen esiintuojan ja lapsen edun valvojan rooleja. (Mt.)

Kolmanneksi edunvalvontaa on tutkittu edunvalvontajärjestelmän pohjalta (Korpinen 2008; Salgo 2010; Kuokkanen 2013; Tuominen 2014). Johanna Korpinen (2008) väitöskirjassaan käsittelee eri osapuolten tapoja tuoda asiantuntijuuttaan esiin lastensuojelun suullisten käsittelyjen näyttämöillä. Tutkimus ei keskity lastensuojelun edunvalvontaan vaan kertoo enemmänkin lapsen osallisuudesta häntä koskevassa hallintoasiassa (mt.).

Ludwig Salgo (2010) on keskittynyt hyviin ja huonoihin kokemuksiin edunvalvonnasta lastensuojeluprosesseissa Saksassa ja lopputuloksissaan Salgo painottaa edunvalvontajärjestelmän kehittämistä entisestään. Hänen mukaansa tarpeellisia muutoksia olisivat: edunvalvontajärjestelmän kansallinen kehittäminen, pätevyysvaatimusten lisääminen, edunvalvontojen harjoittelu, yhteisten laatuvaatimusten muodostaminen, velvollisuus esittää rikosrekisteriote, palaute- ja valitusjärjestelmän kehittäminen, pakollinen mentorointi ja valvonta ensimmäisten edunvalvontojen kohdalla sekä yleisen valvontajärjestelmän kehittäminen. (Mt.)

Johanna Tornberg (2012) tarkastelee väitöskirjassaan holhoustoimilain mukaisen edunvalvonnan suhdetta päämiehen itsemääräämisoikeuteen sekä kuinka edunvalvojajärjestelmää tulisi kehittää. Tornbergin mukaan vuoden 1999 holhoustoimilain kokonaisuudistuksen seurauksena ehdotettiin edunvalvontajärjestelmän siirtämistä kunnilta valtion tehtäväksi. Uudistuksella haluttiin muuttaa edunvalvontajärjestelmä ennakoivalle valvonnalle perustuvaksi. Kuntien asema edunvalvojapalvelujen tuottajana nähtiin vaikeana ja edunvalvojan työskentely kunnan palveluksessa nähtiin ongelmallisena. Edunvalvojen todettiin toimivan ilman riittävää juridista tukea ja ylipäättäen oikeusturvatehtävät ovat pääsääntöisesti kuuluneet valtiolle. (Mt.)

Johanna Kuokkanen (2013) oikeustieteen pro gradu -tutkielmassaan tutkii lastensuojelun edunvalvonnan vaikutuksia asianosaisten oikeudelliseen asemaan. Kuokkasen johtopäätöksenä on, että lainsäädännön puutteellisuus vaarantaa lastensuojelussa asianosaisina olevien oikeusturvan. Oikeudellisen sääntelyn väljyyden seurauksena muodostuneet yleistasoiset tosiasialliset käytännöt edunvalvonnassa vaarantavat lasten kansallisen tasa-arvoisen kohtelun. (Mt.)

Mia Tuominen (2014) on tutkinut poliisiammattikorkeakoulun raportissa lapsen edunvalvontaa vuoden 2014 alussa voimaan tulleen uuden esitutkintalain näkökulmasta. Hänen tavoitteenaan on luoda lapsen edunvalvonnan käsikirja esitutkinnan näkökulmasta, jotta menettelytavat ja käytännöt edunvalvonnan järjestämiseksi eivät vaihtelisi kunnittain ja toiminta selkeytyisi (mt.).

Kaiken kaikkiaan lastensuojelun edunvalvontaan liittyvä tutkimus on kuitenkin suhteellisen vähäistä. Kansainvälistä tutkimusta on tehty ja nämä tutkimukset ovat olleet esimerkkeinä suomalaista edunvalvojajärjestelmää kehitettäessä. Kansallinen lastensuojelun edunvalvojatutkimus on pääosin pro gradu -tutkielmatasoisista ja lastensuojelun edunvalvontaan liittyvän kehittämisen kautta saatua tai tuloksien raportointia. Oma tutkielmani tuo täten tärkeän lisän kansalliseen edunvalvontatutkimukseen.

5 HENKINEN KUORMITTUMINEN JA SOSIAALINEN TUKEA

Luvussa esittelen henkisen kuormittumisen ja sosiaalisen tuen teorit, joita käytän tutkielmassani. Lastensuojelun edunvalvojien työssään kokemaa henkistä kuormittumista tai heidän saamaa tukea ei ole tutkittu. Näin ollen sovellan henkisen kuormittumisen ja sosiaalisen tuen teoriaa lähinnä sosiaalityön ja auttamistyön näkökulmista käsin.

5.1 Lastensuojelun edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden määrittelyä

Tässä tutkielmassa henkisellä kuormittavuudella tarkoitan lastensuojelun edunvalvojien työssään kohtaamaa työn psyykkistä raskautta ja uuvuttavuutta. Henkinen kuormittavuus sisältää lisäksi emotionaalisen kuormittavuuden, koska oletan, että edunvalvontatyö kuormittaa muutoinkin kuin tunnetasolla ja on henkisesti raskasta työtä. Henkinen kuormittavuus koostuu eettisestä kuormittavuudesta, työuupumuksesta, myötätuntouupumuksesta myötätuntostressistä, sijaistraumatisoitumisesta, sekundaarisesta traumaperäisestä stressistä. Työntekijän kokemaa henkistä ja emotionaalista kuormittumista ja siitä mahdollisesti seuraavaa myötätuntouupumusta, sijaistraumatisoitumista ja samaa tarkoittavia rinnakkaisia termejä on käsitelty vasta 1990-luvun puolivälistä lähtien (Kallio 2009, 118; Nissinen 2007, 14–16, 47). Toisaalta *trauma*-käsitteen käyttö voi luoda mielikuvan vammautumisesta, ja siksi osa tutkijoista haluaakin mieluummin puhua auttajan reaktioista henkisesti raskaissa tilanteissa kuin niissä traumatisoitumisesta (Nissinen 2007, 46). Figleyn (1995a; ref. Holtari & Luomajoki 2004) lailla minäkin rinnastan sekundaarisen traumaperäisen stressin, sekundaarisen traumaperäisen stressihäiriön, myötätuntostressin ja myötätuntouupumuksen toisiinsa. Tutkielmassani pääpaino on sosiaalisen tuen teoriolla ja näen, että henkinen kuormittavuus tai kuormittuminen ehkäistään sosiaalisen tuen avulla tai edeltää sosiaalisen tuen tarvetta. Metterin ja Hotarin (2011, 72) mukaan näyttää siltä, että tutkimusten valossa eettisen ja moraalisen ahdingon muodostumisen mahdollistaa se, jos työlleen ei saa tukea. Eettiset ja moraaliset ristiriidat vaativassa työssä ja vaikeat asiakaskohtaamiset ovat helpompia kestää, jos työympäristö tukee eettisesti kestäväää työtä. Eettisyyttä on turha vaatia, jos sen kehittymiselle ei ole maaperää tai voimavaroja. Jos ammattietiikkaa haluaa edistää, on sille oltava edellytyksiä henkilökohtaisella ja työyhteisöllisellä tasolla. (Lindqvist 2006.)

Eettinen kuormittuminen

Leena Nissisen (2007, 45, 54) mukaan auttamistyö vaikuttaa aina syvästi ja kokonaisvaltaisesti auttajiin. Martti Lindqvist (2006) teoksessaan pohtii eettisyyttä auttamistyössä. Hänen mukaansa vastuullinen, eettisesti korkeatasoinen tapa tehdä auttamistyötä muodostuu arvoista, periaatteista, normeista ja kyvystä analysoida erilaisia auttamistilanteita. Auttaja on aina autettavansa näköinen – ja päinvastoin. Auttamisprosessissa autettavan ja auttajan suhteet peilautuvat ja kertautuvat toisiinsa, joka tekee prosessista kiinnostavan, mutta myös raskaan (mt; Rothschild & Rand 2010, 23). Lindqvistin (2006) mukaan avun tulee olla oikean suuruista: Ylenmääräistä auttamisalttiuttaan viestittävä työntekijä ruokkii autettavassa tämän avuttomuutta ja riippuvaisuutta ulkopuolisesta avusta ja tuesta. Auttajan ylivastuullinen toiminta estää autettavan mahdollisuutta itse oppia selviytymään.

Anna Metteri ja Kaisa-Elina Hotari (2011) artikkelissaan pohtivat eettistä kuormittumista. Heidän mukaansa sosiaalityöhön kuuluu työskentely eettisesti vastuullisilla ja herkillä alueilla (mt.). Koulutuksesta lähtien sosiaalityössä korostetaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ihmisoikeuksia (Talentia 2013). Eettistä kuormittumista voi seurata tilanteista, joissa henkilö on kokenut eettistä ja moraalista ahdinkoa. Moraalinen ja eettinen ahdinko on seurausta siitä, kun henkilön uskomukset ja arvot ovat ristiriidassa ihmisen toiminnan ja tulosten kanssa. (Webster & Baylis 2000; ref Metteri & Hotari 2011, 70.)

Donna McAuliffen (2005) artikkelissa käsitellään eettisen päätöksenteon vaikutuksia sosiaalityöntekijöihin. Hänen mukaansa eettiseen päätöksentekoon liittyy aina tunnereaktio. Tutkimuksen mukaan eettisestä päätöksenteosta voi saada samanlaisia henkisiä ja fyysisiä oireita kuin työstressistä. (Mt.) McAuliffen esittämänä yhtenä ratkaisuna on, että jo opintojen yhteydessä tulisi opettaa eettistä päätöksentekoa ja eettisen päätöksenteon tulee sisältyä koko opintokokonaisuuteen. Toinen ratkaisu eettisen päätöksenteon negatiivisten vaikutusten vähentämiseksi on se, että päätöksiä tehdään yhteistyössä kollegojen ja asiantuntijoiden kanssa ja sosiaalityöntekijän tulee saada tukea päätöksentekoon myös esimiestasolta. (Mt.) Varsinkin kokematon sosiaalityöntekijä ei voi osata eikä tarvitse tehdä suuria päätöksiä yksin. Kokemukset vahvistavat työn- ja päätöksentekoa. Ensisijaisesti kokemattomalla työntekijällä tulee olla refleктоiva työote ja työympäristönsä tuki.

Myötätuntouupuminen

Figleyn (1995a; ref. Holtari & Luomajoki 2004) mukaan yksi merkittävä tekijä sijaistrauman syntymiseen ja kehittymiseen on empatiakyky: Mitä enemmän kokee myötätuntoa toista kohtaan sitä suuremmaksi riski sijaistraumaan kasvaa. Myös Leena Nissinen (2007, 12–13; 2012, 42) korostaa empatian merkitystä myötätuntoisessa kohtaamisessa ja myötätunnon uuvuttavuus on auttamisen luonnollinen osa, kun kohtaaminen on aitoa.

Srinika Jayaratnen, Wayne A. Chessin ja Dale A. Kunkelin (1986) lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden uupumisesta tekemän tutkimuksen mukaan mitä enemmän tukea työntekijät saivat, sitä vähemmän uupuneiksi he itsensä kokivat. Kaikki tuki oli tärkeää, tuli se sitten esimiehiltä, kollegoilta tai kodista. Tärkeimpänä nähtiin kuitenkin se, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöille kehitetään selviytymismalleja ja taitoja viihtyä stressaavassa ympäristössä. (Mt.)

Pauli Niemelän ja Juha Hämäläisen (2001) mukaan sosiaalialan asiantuntijatehtävissä toimivien työuupumusta ehkäisisivät ja lievittäisivät resurssien lisääminen, julkisuuskuuvan parantaminen, työnohjaus, täydennyskoulutus, jaksamista ylläpitävä työsuojelullinen toiminta, työyhteisön työilmapiirin kehittäminen ja työn sisällöllinen uudelleen organisointi. On täten ilmeistä, että työnohjauksella ja työyhteisön tuella voidaan vaikuttaa työn laatuun ja työssä jaksamiseen.

Leena Nissisen (2007) mukaan myötätuntouupumusta voidaan ennaltaehkäistä yksilön ja yhteisön yhteistyönä. Näitä ennaltaehkäisyn tapoja voivat olla työnohjaus, yhteisön koulutus- ja virkistyspäivät, työtehtävien määrään ja sisällöllisen kuormittavuuteen vaikuttaminen, Myös lisätieto myötätuntouupumisesta ja sen kehityksestä työyhteisöissä ennaltaehkäisisi ja rohkaisisi ihmisiä kuuntelemaan omia tuntemuksiaan. Työuupumus ei ole vain yksilön itsensä luoma ongelma. Forsmanin (2010) tutkimuksen mukaan organisaatiolähtöiset jaksamista ja jatkamista tuottavat asiat ovat riittävät resurssit ja työn organisointi, esimiesten rooli ja toiminta, työyhteisön tuki ja toimivuus sekä mahdollisuus työn kehittämiseen.

Sekundaarinen traumaperäinen stressi ja sijaistraumatisoituminen

Figleyn (1995b; ref. Holtari & Luomajoki 2004) mukaan sekundaarinen traumaperäinen stressi on

seurausta siitä, että henkilön läheinen kokee jotain traumaattista. Stressi voi saada alkunsa vain halusta auttaa tai itse auttamisesta. Jos auttajalla ei ole riittäviä ennaltaehkäisy tai selviytymiskeinoja, voi se johtaa sijaistraumatisoitumiseen. Trauman siirtyminen henkilöstä toiseen ei koske ainoastaan traumatisoituneen perheen jäseniä ja muita läheisiä vaan se voi tapahtua kenelle tahansa, joka on vuorovaikutuksessa traumatisoituneen kanssa. Sosiaalityöntekijät voivat altistua sekundaariselle traumaperäiselle stressille traumatisoituneen henkilön, trauman aiheuttajan tai muiden ihmisten tuottamien kertomusten ja kirjallisen materiaalin kautta. Sosiaalityöntekijät joutuvat työssään kohtaamaan asiakkaan tunteita esimerkiksi pelkoa, raivoa, toivottomuutta ja surua. Sosiaalityöntekijä voi lisäksi joutua esimerkiksi tilanteeseen, jossa lapsi palautetaan epäillyn lasta koskevan rikoksen tekijän luo, koska epäilylle ei löydy varmoja todisteita ja näin sosiaalityöntekijä joutuu tietoiseksi mahdollisesta uhasta, että teko voi toistua. (Dutton & Rubinstein 1995; ref. Holtari & Luomajoki 2004.) Aiempien tutkimusten perusteella traumatisoituneiden lasten kanssa työskentelevillä on riski sijaistraumatisoitua (Figley 1995a; ref. Holtari & Luomajoki 2004)

Sijaistraumatisoituminen voi johtaa ylisamaistumiseen, jonka seurauksena sosiaalityöntekijä ottaa auttaessaan kohtuuttomasti vastuuta asiakkaan elämästä ja sen kontrolloimisesta. Psykkinen ahdistus, joka on seurausta sijaistraumasta (Dutton & Rubinstein 1995; ref. Holtari & Luomajoki 2004) voi ilmetä alakuloisuutena, suruna, kauhuna, pelkona, raivona, häpeänä tai syyllisyytenä (McCann & Pearlman 1990; ref. Holtari & Luomajoki 2004).

Sijaistraumatisoitumista voidaan ennaltaehkäistä huolehtimalla omasta psyykkisestä ja fyysisestä kunnosta (McCann & Pearlman 1990; ref. Holtari & Luomajoki 2004; Kallio 2009, 117). Meyersin ja Cornillen (2002; ref. Holtari & Luomajoki 2004) mukaan tärkeää juuri lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sijaistraumatisoitumisen ennaltaehkäisyssä on työturvallisuuden huomioiminen ja parityöskentely. Ammattitaitoiselle työskentelylle lähtökohtana toimii asianmukainen koulutus sekä mahdollisuus kollegojen väliseen keskusteluun ja työnohjaukseen (Rosenbloom, Pratt & Pearlman 1995; ref. Holtari & Luomajoki 2004; Kallio 2009, 117). Kallio (2009, 120) korostaa, että työnohjausta tarvitsevat erityisesti ne työntekijät, jotka kohtaavat työssään seksuaalisen väkivallan uhreja, tekevät traumatyötä ja toimivat yksin. Yksilötyönohjauksen lisäksi seksuaalisen väkivallan parissa työskenteleville tulisi tarjota ryhmätyönohjausta, jonka kautta työntekijät saisivat sekä vertaistukea että voisivat keskustella yhteisistä toimintamuodoista ja -säännöistä. Dutton & Rubinstein (1995; ref. Holtari & Luomajoki 2004) korostavat läheisten ihmissuhteiden luoman emotionaalisen turvaverkon tärkeyttä

sijaistraumatisoitumisen ehkäisyssä ja siitä selviytymisessä. Heidän mukaansa voimavaroja organisatorisella tasolla luovat ammatillinen ohjaus, koulutus ja konsultaatiot.

Holtarin ja Luomajoen (2004, 78) lastensuojelun sosiaalityöntekijöille tekemänsä tutkimuksen mukaan sijaistraumatisoitumisen ehkäisemisessä tärkeää on tunne työn hallinnasta ja työn osaamisesta. Organisaatiolähtöisiin ehkäisy- ja selviytymiskeinoiksi määriteltiin esimerkiksi kuuluviksi työyhteisön tuki, parityöskentely, tiimityö, ulkopuolisen konsultaation käyttö, esimiehen tuki, lakimiesten konsultaatiomahdollisuus, työnohjaus ja työterveyspalvelut. Tärkein ennaltaehkäisy- ja selviytymiskeino oli kuitenkin traumaattisten asioiden ja niiden herättämien tunteiden käsittely puhumalla jonkun kanssa.

Vaikeat asiakaskohtaamiset

Vaikeiden ja traumaattisten asioiden ja ihmiskohtaloiden kanssa työskenteleminen vaatii työntekijältä paljon, erityisesti osaamisen ja jaksamisen suhteen. Lapsen kokemukset voivat olla niin raakoja ja julmia, että näitä lapsia kohdatessaan työntekijä voi tuntea avuttomuutta ja voimattomuutta esimerkiksi siitä, ettei voi poistaa lapsen kohtaamia tapahtumia. Kuitenkin asiakastyössä nousseiden tunteiden tunnistaminen, niiden salliminen ja käsitteleminen ovat ratkaisevan tärkeitä, jotta asiakas voidaan kohdata empaattisesti ja ammatillisesti. Omien tunteiden huomioiminen on tärkeää myös työntekijän jaksamisen kannalta. (Kallio 2009, 116–117.)

Sijaistrauman kehittymiseen vaikuttaa myös kokemuksen intiimiyden taso eli oliko kyseessä seksuaalirikos tai muu lapsen kohdistuva rikos (Dutton & Rubinstein 1995; ref. Holtari & Luomajoki 2004). Lapsiin kohdistuvat traumaattiset tapahtumat ja lasten kokema tuska ovat usein vaikeimpia kestää. Lisäksi työntekijän omat selvittämättömät traumat vaikuttavat sijaistrauman kehittymiseen. (Figley 1995a; ref. Holtari & Luomajoki 2004; Kallio 2009, 117.) Myös se kokiko työntekijä traumatisoivan tilanteen yksin vai ryhmässä vaikuttaa sijaistraumatisoitumiseen. Lisäksi sijaistrauman kehittymiseen vaikuttaa työntekijän ammatillinen ja iällinen kehitystaso. (Dutton & Rubinstein 1995; ref. Holtari & Luomajoki 2004.)

Työn kuormittavuutta lisäsi työssä kohdattavat rankat asiat, tunteet ja pelko omasta ja asiakkaan puolesta (Forsman 2010). Lastensuojelutyöhön kuului kasvokkain tehtävä asiakastyö ja verkostoissa toimiminen. Lastensuojelutyöhön liittyi paljon valtaa vaikuttaa ihmisten elämiin.

Vallan elementti työssä antoi mahdollisuuden muuttaa asioita ja työntekijällä käytössään olevalla vallalla oli positiivinen merkitys työn mielekkääksi kokemiseen. Toisaalta vallan käyttöä oli myös päätös, alkaako toimia jonkun asian eteen vai ei. (Mt.)

Työssä jaksamista lisäävät tekijät

On myös tekijöitä jotka lisäävät jaksamista. Nämä tekijät olisi hyvä tunnistaa jo työuran alussa. (Kallio 2009, 116.) Sinikka Forsmanin (2010; ks. Nissinen 2012, 13) tutkimuksen mukaan jaksamista ja jatkamista lastensuojelutyöhön loi ajatus mielekkästä ja haastavasta työstä, jossa saa olla suorassa vuorovaikutuksessa asiakkaiden ja heidän perheidensä kanssa. Tällöin lastensuojelun työntekijät kokivat työn antoisaksi ja merkitykselliseksi. Työntekijöiden tulisi voida sisällyttää työhön mahdollisuuksia muokata siitä oman näköistä. Tärkeää oli, että työntekijöillä olisi mahdollisuus päättää, vaikuttaa ja käyttää valtaa asiakkaan hyväksi. Lisäksi lastensuojelun työtavat loivat mielekkyyttä työhön. Hyvälle työntekijälle oli ominaista hyvä organisointikyky, sosiaalisuus ja henkinen vahvuus. Työntekijällä tulisi olla muodollinen pätevyys sekä tiedot ja taidot työn tekemiseen. (Mt.) Lindqvist (2006, 56) korostaa ammatillisuuden tärkeyttä suojana tunnekuormitusta vastaan, sillä ammatillisuus antaa selkeyttä, objektiivisuutta ja tehokkuutta työntekoon. Babette Rothschildin ja Marjorie L. Randin (2010, 17) mukaan ammatillisen etäisyyden pitäminen asiakkaisiin on todellisen empatian ja myötäelämisen pohja. Työntekijän tuli pystyä itsereflektioon ja tarkastelemaan asioita eri kulmista. Forsmanin (2010; Nissinen 2012, 140) tutkimuksen mukaan työntekijän oli tärkeää pitää itsestään huolta, niin fyysisesti ja psyykkisesti, ja näin edesauttaa jaksamistaan ja jatkamistaan lastensuojelutyössä. Tähän sisältyi myös ajatus työajoista kiinnipitämisestä. Työntekijän tuli lisäksi huomioida, että hyväntekeväisyysmentaliteetilla ei jaksakaan pitkään. (Forsman 2010.)

Forsman (2010) tutki eri työntekijäsukupolvien ajatuksia lastensuojelutyössä jaksamisesta ja jatkamisesta. Hän jakoi työntekijät kolmeen ryhmään sen perusteella, miten pitkä lastensuojelun työkokemus heillä oli. Ryhmät olivat noviisit (0-2 vuotta), kokeneet (2-10 vuotta) ja konkarit (yli 10 vuotta). Tutkimuksen mukaan nuorilla korostui työn tekemisen ulkoiset ehdot ja nuorille aiheutti stressiä työhön liittyvän byrokratian oikea ja ajantasainen hoitaminen sekä huoli laillisuuden toteutumisesta. Kun taas vanhemmilla sukupolvilla tuli enemmän esiin työn tekemisen eetos ja nämä pitivät enemmän organisaation vastuulla olevana asiana sitä, että kirjaamiset pystyttiin hoitamaan ajallaan ja työhön liittyviä aikarajoja voitiin noudattaa. Tutkimuksessa nähtiin työssä

pysymisessä nuorten kohdalla tärkeänä, että nuoria työntekijöitä tuli tukea mentoroinnin ja perehdyttämisen kautta. Juuri nuoret ja sijaiset tarvitsevat työnohjausta, mutta usein työyhteisöissä sijaisilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta työnohjaukseen. Vanhempien työntekijöiden kohdalla tulisi pystyä pitämään heistä kiinni, koska muuta työtä kokeilemaan lähteneet eivät palanneet takaisin. (Mt.) Myös Maaret Kallio (2009, 118) korostaa sitä, että kokemattomampi ja tottumattomampi työntekijä on haavoittuvampi ja näin ollen hänellä saattaa olla suurempi riski sijaistraumatisoitua. Työelämässään ja yksityiselämässään eri vaiheissa olevat henkilöt kuvaavat hyvinvointiaan tai työssä kohtamiaan haasteita eri tavoin, koska työntekijä ei ole ympäristöstään irrallinen toimija (Nissinen 2007, 60).

5.2 Sosiaalisen tuen määrittelyä

Henkiseen kuormittumiseen liittyvän tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöillä yksi keskeisin tapa ennaltaehkäistä ja selviytyä henkisestä kuormittumisesta on saada työlleen tukea, niin työympäristöstä kuin henkilökohtaisesta elämästä (ks. esim. Jayaratne ym. 1986; Rosenbloom ym. 1995; ref. Holtari & Luomajoki 2004; Forsman 2010; Nissinen 2007, 80). Sosiaalinen tuki on voimavaratyyppejä, jolla voidaan tarkastella lastensuojelun edunvalvojien saamaa tukea. Sosiaaliseen tukiverkkoon voi kuulua myös ihmisen terveyttä kuluttavia tai pahaa oloa aiheuttavia henkilöitä. Toisaalta sosiaalinen tuki voi olla ihmisen subjektiivinen tunne siitä, että hän kuuluu johonkin, on hyväksytty, rakastettu, kunnioitettu ja tarpeellinen. (Pelkonen 1994, 16, 40.) Sosiaalinen tuki on saatua tietoa, jonka kautta hän on osa vastavuoroisten suhteiden verkkoa (Cobb 1976; ref. Pelkonen 1994). Leena Mikkolan (2006, 24) mukaan sosiaalisen tuen käsitteen voi jakaa kolmeen eri ulottuvuuteen. Ensiksi sosiaalinen tuki on vuorovaikutusta yksilön ja sosiaalisen ympäristön kesken ja toiseksi sosiaalisen tuen kautta välitetään resursseja, jotka edistävät hyvinvointia. Lisäksi sosiaalisella tuella voidaan tarkoittaa tuen syntymisen ja sen välittymisen prosessia. (Mt.)

Nissisen (2007, 81–82) mukaan sosiaalinen tuki ei rajoitu vain työelämään vaan siihen liittyy lisäksi tuki yksityiselämässä. Sosiaalinen tuki on toiminnallinen käsite. Sillä viitataan käytäntöihin, joiden kautta eri toimijat pyrkivät turvaamaan yksilön hyvinvoinnin. Sosiaalinen tuki voi olla aineellista, tiedollista, taidollista, henkistä tai emotionaalista. (Kinnunen 1999, 103.) Noora Ellonen (2008, 48) näkee tutkimuksessaan sosiaalisen tuen yhdeksi sosiaalisen pääoman ilmentäjäksi, joka on hänen mukaansa lähes mahdoton määrittellä yksiselitteisesti. Tässä tutkielmassa käytän sosiaalisen tuen käsitettä kuvatessani lastensuojelun edunvalvojien tarvitsemaa tukea.

Sosiaalisella tuella tarkoitan tukea, jonka voi jakaa viiteen eri tyyppiin. Ensimmäinen on aineellinen tuki. Tämä tarkoittaa rahaa, tavaraa, apuvälineitä tai lääkkeitä. Seuraava tukityyppi on toiminnallinen tuki, jossa tuki annetaan palveluna, kuljetuksena tai kuntoutuksena. Kolmas tyyppi on tiedollinen tuki, joka käsittää neuvoja, opastusta, opetusta tai harjoitusta. Seuraava tuen tyyppi on emotionaalinen tuki, kuten empatia, rakkaus ja kannustus. Viimeinen ja viides tuen tyyppi on henkinen tuki, joka sisältää yhteisen aatteen, uskon ja filosofian. (Kumpusalo 1991, 14.)

Tarja Janhunen (2008, 39) on jakanut sijaisvanhempien tarvitseman tuen neljään luokkaan: taloudelliseen ja aineelliseen tukeen, toiminnalliseen tukeen, tiedolliseen tukeen sekä emotionaaliseen tukeen. Hänen mukaansa sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea eri tahoilta ja he lisäksi kaipaavat parempaa tiedottamista, selkeitä ohjeita ja yhtenäisiä käytäntöjä kuntien välillä (mt.; ks. myös Väisänen 2005). Esko Kumpusalon (1991, 17) mukaan tuen oikea ajoitus on sen vaikuttavuuden ja tehokkuuden kannalta erittäin tärkeää. Hänen mukaansa ennakoinen tuki vähentää omatoimisuutta ja lisää passiivisuutta ja riippuvuutta tuen antajiin. Jos taas tukea ei ole saatavilla, kun sitä todella tarvitaan, ongelmat monimutkaistuvat ja tuen tarve laaja-alaisuus. (Mt.)

John Casselin (1976) mukaan yksilön sosiaaliseen tukeen kuuluu kolme tasoa sosiaalisten suhteiden läheisyyden perusteella. Ensimmäisellä primaaritasolla ovat yksilön perhe ja läheiset, seuraavalle sekundaaritasolle sijoittuvat ystävät, työtoverit ja naapurit. Kolmannella sosiaalisen tuen tasolla ovat viranomaiset sekä julkiset ja yksityiset palveluntarjoajat. (Cassel 1976; ref. Kumpusalo 1991, 15–16.) Sosiaalista tukea voi antaa joko maallikko tai ammatti-ihminen. Primaari ja sekundaaritason apu ja tuki on pääsääntöisesti maallikkotukea. Kolmannen tason eli tertiääritason tuen antajat ovat usein koulutettuja terveyden- tai sosiaalihuollon ammattilaisia. (Kumpusalo 1991, 16.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä luku muodostaa tutkielmani empiirisen osion. Tarkoitukseni on selvittää millaisena lastensuojelun edunvalvojat kokevat työnsä kuormittavuuden ja mistä he saavat tukea työhönsä.

6.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmani on laadullinen tutkimus. Pertti Tötön (2012, 60) mukaan laadullinen tutkimus on puhtaimmillaan merkitysten tai kokemusten tutkimista jonkun näkökulmasta. Töttö (2012, 59) esittää, että tutkimus on yksikertaisesti kysymistä ja siihen vastaamista; kysytään sellaista mitä ei vielä tiedetä, mutta joka olisi hyvä tietää. Yksilön käyttäytymisen ja kokemusten ymmärtäminen ja ilmiötä koskevan lisätiedon tuottaminen ovat kvalitatiivisen tutkimuksen päämääriä (Soininen, 1995, 35).

Tarkoituksena on kerätä tietoa lastensuojelun edunvalvojilta ja selvittää millaisena he kokevat edunvalvontatyön henkisen ja emotionaalisen kuormituksen sekä millaista tukea he saavat työhönsä. Taustaoletukseni on, että lastensuojelun edunvalvontatyö on henkisesti kuormittavaa, koska edunvalvojat kohtaavat työssään lapsia, joilla on rankkoja kokemuksia taustallaan. Edunvalvojat voivat kohdata lapsia, jotka ovat seksuaali- ja väkivaltarikosten uhreja. Lastensuojelun edunvalvontatyö on näin ollen henkisesti raskasta ja aikomukseni on selvittää mitkä ovat ne keinot, jotka suojaavat liialliselta kuormittumiselta.

Tutkielmani pääkysymys on, miten lastensuojelun edunvalvojat määrittävät edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden ja millaista sosiaalista tukea he saavat ja kaipaavat työhönsä. Pääkysymyksen olen jakanut kolmeen alakysymykseen, jotka ovat:

- ♣ Miten lastensuojelun edunvalvojat kokevat työnsä henkisen kuormittavuuden?
- ♣ Mistä ja millaista tukea lastensuojelun edunvalvojat saavat työhönsä?
- ♣ Millaista tukea edunvalvojat kaipaavat?

6.2 Tutkimusaineistot

Laadullinen tutkimus on aineiston pohjalta tapahtuvaa ilmiöiden tulkitsemista sekä tarkkaa kuvaamista (Pyörälä 1995, 17). Tutkimuksessa tulee huolehtia, että aineisto vastaa tutkimusongelman määrittelemään todellisuuteen ja siitä, että selitetään kuinka aineiston avulla on päädytty tuloksiin (Töttö 2012, 64). Pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni kahden eri tutkimusaineiston avulla: ensinnäkin edunvalvojille suunnatun kyselyn sekä valmiin Pelastakaa Lapset ry:n edunvalvojille tekemän kyselyn avulla.

Edunvalvojille suunnattu kysely ja aineiston keruu

Edunvalvojilta keräämäni aineisto koostui kymmenen lastensuojelun edunvalvojan täyttämästä kyselyvastauksesta. Lastensuojelun edunvalvojille tekemäni kysely (Liite 1) oli nimetön, joka Olli Mäkisen (2006, 114) mukaan rohkaisee ihmisiä rehellisyyteen ja suoruuteen. Alun perin kyselyn kohderyhmänä oli 28 edunvalvojaa. Koska kahdelle edunvalvojalle ei löytynyt toimivaa sähköpostiosoitetta, pieneni kohderyhmä 26 edunvalvojaan. Kyselyn saatekirje (Liite 2) lähetettiin näille 26 lastensuojelun edunvalvojalle sähköpostitse Pelastakaa Lapset ry:n työntekijän kautta. Tutkimukseen edunvalvojat valikoituivat siten, että he olivat vuosien 2008–2012 välillä vastanneet Pelastakaa Lapset ry:n tekemään kyselyyn. Vastausaikaa tutkittavilla oli kolme viikkoa. Vastauspyyntö lähetettiin edunvalvojille vielä uudestaan vastausajan päättymisajan lähetessä. Lopulta pidensin vastausaikaa vielä viikolla (ks. Mäkinen 2006, 93). Vastauksia sain kymmenen. Aineistoa tuli 12 koon fontilla ja rivivälillä yksi yhteensä 12 sivua.

Kyselylomakkeen kysymykset oli laadittu niin, että osa taustakysymyksistä oli niin sanottuja suljettuja kysymyksiä ja osa avoimia. Suljettuja kysymyksiä oli kyselyn alkutiedot-osuudessa. Marjaana Soinisen (1995, 114) mukaan laadullisessa tutkimuksessa käytetyt kyselylomakkeet saattavat olla ”avoimia” eli vastausvaihtoehtoja ei ole, vaan vastaaja kirjoittaa itse vastauksensa ja näin ollen vastauksia voidaan pitää itse-raportteina, jotka valaisevat tutkittavien tunteita. Kyselyssä henkiseen kuormittavuuteen ja sosiaaliseen tukeen liittyvät kysymykset olivat avoimia. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009, 75) korostavat, että ”lomakehaastattelussa ei voi kysyä mitä tahansa sellaista, mitä olisi mukavaa tai hyödyllistä tietää, vaan siinä kysytään tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä”. Tämä ajatus pätee kaikkeen tutkimukseen hankittavaan empiirisen aineistoon, oli aineiston keräämisen tapa mikä tahansa.

Tutkija haluaa, että aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin, muutenhan aineisto on tutkijalle hyödytön. (Mt.) Tuomen ja Sarajärven (2009, 73–74) mukaan haastattelun etuna voi nähdä mahdollisuuden keskustella haastattelijan eli tutkijan kanssa. Postikyselyssä tämä ei ole heidän mukaansa mahdollista. Toisaalta Klaus Mäkelä (1990, 50) mainitsee, että lomakevastaukset ovat yhtä totta tai epätotta kuin syvähaastatteluvastaukset. Oman aineistoni keräämisessä halusin antaa tutkittaville mahdollisuuden olla yhteydessä minuun sähköpostilla tai puhelimitse, jos he kokivat siihen tarvetta.

Kyselyyn vastanneista seitsemällä oli sosiaalityöntekijän- tai ylempi korkeakoulututkinto ja kolmella oli muu sosiaalialan koulutus taustallaan. Vastaajista kuusi työskenteli lasten asioiden parissa, kolme kehittämis- ja koulutusorganisaatiossa ja yksi vastaajista oli eläkkeellä. Yhdeksällä heistä oli lastensuojelun työkokemusta ja kahdeksalla yli 10 vuotta. Yhdellä työvuosia lastensuojelussa oli kertynyt lähes vuosikymmen. Edunvalvontatapausten määrä vaihteli vastaajien kesken kahdesta kuuteenkymmeneen. Tällä hetkellä edunvalvojina työskenteli vastaajista kahdeksan ja tulevaisuudessa edunvalvontatyötä aikoo tehdä seitsemän.

Pelastakaa Lapset ry:n kyselyaineisto

Kyselyaineistoni lisäksi käytin tausta-aineistona Pelastakaa Lapset ry:n vuosina 2008–2012 tekemän kyselyn vastausaineistoa. Tarkoitukseni oli peilata tausta-aineistoa itse keräämäni aineiston analyysistä saatuihin tuloksiin. Halusin löytää aineistoista mahdollisia samankaltaisuuksia, eroavaisuuksia sekä muita mielenkiintoisia aineistosta esiin nousevia asioita (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 95). Sain tutkimusluvan tausta-aineiston käyttöön Pelastakaa Lapset ry:ltä, sillä järjestöllä on ollut vahva asema lastensuojelun edunvalvonnan kehittämisessä. Tämän kyselyn tuloksia ei ole kokonaisuudessaan julkaistu tai käsitelty Pelastakaa Lapset ry:n raporteissa, joten ne ovat arvokas lisä tutkimusaineistoksi. Pelastakaa Lapset ry on ilmaissut kiinnostuksensa tutkielmaani kohtaan.

Tausta-aineisto oli laajuudeltaan 28-sivuinen tekstiaineisto, joka oli kirjoitettu Arial-fontilla ja fonttikoolla 10. Aineisto toimitettiin minulle anonymisoituna. Pelastakaa Lapset ry keräsi kyselyn avulla tietoa toteutuneista edunvalvonnoista niiden alkaessa sekä niiden päätyttyä. Tausta-aineistosta minua erityisesti kiinnosti edunvalvojiin itseensä liittyvät kysymykset, joita löysin kahdeksan (Liite 3).

Kari Kiviniemen (2001, 68) mukaan laadullisen tutkimuksen keruun menetelmät vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdettaan. Useimmiten tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa tutkittavien näkemys tutkittavasta ilmiöstä (mt.). Tutkimusaineistoa kerätessä tulee huomioida aineiston koko ja huomioida tutkimusresurssit (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Olen arvioinut, että suunnittelemani aineiston koko vastaa pro gradu -tutkielmaan vaadittavaa laajuutta. Onkin sanottu, että tärkeää on tulkintojen ja analyysin syvyys ja kestävyys eikä niinkään aineiston koko (Eskola & Suoranta 1996, 39). Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 60) toteavat, että laadulliseen tutkimukseen liittyy keskeisesti kysymys aineiston koon määrittämisestä. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotakin tapahtumaa, tekemään tulkintoja ja ymmärtämään jotakin toimintaa. Näin ollen aineiston koolla ei ole merkitystä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Yksi tapa määrittää aineiston koko on saturaatiopiste. Tällä tarkoitetaan aineiston kylläntymistä eli esimerkiksi uusi kyselyvastaus ei tuota uutta tietoa. Saturaatiopisteen voi saavuttaa vain, jos on etukäteen määritellyt, mitä aineistosta hakee ja tehnyt sen pohjalta hypoteesin. Tiedon alkaessa toistaa itseään on saturaatiopiste saavutettu. Laadullinen aineisto ei koskaan lopu, joten aineisto on hyvä rajata mahdollisimman tarkkaan. Saattaa olla parempi lähteä liikkeelle pienemmästä aineistosta ja tehdä siitä syvä ja looginen tulkinta kuin yrittää hallita suurta ja sekavaa aineistoa. (Mt., 60–65.)

Aineiston keruun etiikka

Aineiston keruussa ja käsittelyssä olen pyrkinyt huolellisuuteen. Aineisto on anonymisoitu. Säilytän sähköisen aineiston salasanojen takana ja paperit lukitussa kaapissa (ks. Kuula 2011, 64, 115; Mäkinen 2006, 116). Aineistoa käsittelem kunnioittaen ja tutkittavien tietoja hienotunteisesti ja siten, ettei tunnistamisen vaaraa ole (Rauhala & Virokannas 2011, 242, 251)

Tutkittavien itsemääräämisoikeutta kunnioitan sillä, että he saavat kieltää valmiin aineiston käytön (Kuula 2011, 86). Olen kyselyn saatekirjeessäni (Liite 2) kertonut edunvalvojille tutkielmastani, jotta he voivat tehdä päätöksen siitä vastatako kyselyyn (Kuula 2011, 61, 108). Toisaalta itse koulutettuna edunvalvojana olen joillekin tutkittaville tuttu, joten pohdin sitä kehtaavatko tutkittavat tällöin kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen. Sitoutuvatko he voimakkaammin vai tuntuuko tuttuus heistä paremminkin painostavalta? (ks. Rauhala & Virokannas 2011, 240). Mietin myös voiko tuttuuteni vaikuttaa siihen, kuinka kriittisesti edunvalvojat arvioivat omaa työtään vai yrittävätkö he kaunistella vastauksia, kun tietävät tutun ihmisen lukevan niitä.

6.3 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Tutkielmani on laadullinen tutkimus. Jorma Kanasen (2008, 24) mukaan laadullinen tutkimus käyttää sanoja ja lauseita ja siinä ei pyritä määrällisen tutkimuksen mukaisiin yleistyksiin. Analyysi ei ole laadullisen tutkimuksen viimeinen vaihe, vaan on läsnä koko tutkimuksen teon ajan ohjaavana toimintana.

Aineiston analysoinnin päämääränä on jäsentää aineistosta käsin ne teemat, jotka ovat tutkittavan ilmiön kannalta merkityksellisiä. Analyysitavan valinnassa minun tuli huomioida se hainko aineistosta samanlaisuutta vai erilaisuutta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95). Mäkelä (1994, 156) esittää, että erilaisuuden etsintä rikastuttaa myös samanlaisuuden jäsentämistä. Koin tärkeäksi valita sellainen analyysitapa, jolla saisin parhaiten vastaukset tutkimuskysymykseeni, joten analysoin tutkimusaineistoni sisällönanalyysin menetelmin. Tuomen ja Sarajärven (2009, 91; ks. Eskola 2001) mukaan sisällönanalyysia voidaan lähestyä aineistolähtöisen, teoriaohjaavan tai teorialähtöisen viitekehyksen kautta. Sisällönanalyysia voi pitää myös yksittäisenä metodina.

Analyysissani käytin pääosin teorialähtöistä sisällönanalyysitapaa, jotta saisin monipuolista ja uutta tietoa aiheesta. Etsin aineistostani erilaisia teoriaani liittyviä teemoja. Teorialähtöinen sisällönanalyysi pohjaa tutkimuksen teoriaosuudessa määriteltyihin luokkiin tai kategorioihin, joihin aineistoa verrataan. Tutkittava täten määritellään jo jonkin tunnetun perusteella ja taustalla on usein aikaisemman tiedon eli teorian tai viitekehyksen testaaminen uudessa ympäristössä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 97, 113). Teorialähtöisessä sisällönanalyysissa tutkimuskysymykset on jo määritelty teoriasta käsin ja päätös teorialähtöisestä sisällönanalyysista on tällöin tehty jo tutkimuskysymyksiä laadittaessa ennen aineiston keruuta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 98, 102). Toisaalta annoin aineiston itsensä nostaa esiin teemoja joita ei teoriassa ole esitelty. Aineiston analyysiä lähestyin pääosin teoria- mutta myös aineistolähtöisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 175–179; Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99.) Tötön (2012, 69) mukaan teorialähtöiselle empiirisen aineistolle tulee lisäksi antaa mahdollisuus puhua teoriaa vastaan.

Soinisen (1995, 39) mukaan laadullinen aineisto on ennakkokäsitysten ja asenteiden vaikutuksille altis. Lähdin siitä ennako-olettamasta, että lastensuojelun edunvalvontatyö on henkisesti kuormittavaa. Toisaalta minun tuli olla avoin sille, jos keräämäni aineisto ei vastaisikaan ennako-oletuksiani. Soininen (1995, 40) esittää, että tutkijoiden taustahistoriat vaikuttavat heidän mielenkiinnon kohteisiin, jolloin he voivat päätyä samasta aineistosta erilaisiin johtopäätöksiin.

Koska lähestymistapani analyysiin oli teorialähtöinen sisällönanalyysi, kävin läpi mielessäni kuinka vastaukset sopivat teoriaani. Aihetta ei ole tutkittu aiemmin tästä näkökulmasta, joten sovelsin sosiaalisen tuen ja henkisen kuormittumisen teorioita sosiaalityön ja auttamistyön teorioiden kautta.

Miten analyysin tein

Aloitin tutkimusaineistoon tutustumisen silmäilemällä sen nopeasti läpi. Aluksi tuntui, että vastaukset olivat liian yhtenäisiä ja ennakkokäsitysteni mukaisia. Aineisto vaikutti liian niukalta, mutta se kuitenkin vastasi tutkimuskysymykseeni. Silmäilyn jälkeen luin vastaukset huolellisesti yhä uudelleen. Seuraavaksi tein niihin merkintöjä väreillä ja samalla pieniä huomioita siitä, mitkä teemat tai luokat nousevat esiin teksteissä. Teemoittelun ja luokittelun tavoitteena on järjestää ja jäsentää aineistoa tiiviimmäksi niin, että aineiston informaatio kasvaisi eikä mikään jäisi huomioimatta (Eskola 2001,146; Tuomi & Sarajärvi 2011, 93). Luettuani aineiston useamman kerran läpi huomasin siinä esiin nousevia teoriaani pohjautuvia luokkia sekä uusia merkityksiä. Tuomen ja Sarajärven (2011, 93) mukaan luokittelussa aineistosta määritellään luokat ja lasketaan kuinka monta kertaa ne esiintyvät aineistossa, jonka jälkeen ne voidaan esittää taulukkona, kuten olen tehnyt. Pertti Alasuutarin (2011, 193) mukaan taulukko on hyvä tapa esitellä aineisto, johon laadullinen tutkimus perustuu. Taulukointi osoittaa, että aineistoa käytetään systemaattisesti.

Taulukko 1. Analyysirunko

Henkistä kuormitusta aiheuttaa	Henkiseltä kuormitukselta suojaa
1. Eettiset ja moraaliset ristiriidat	1. Sosiaalinen tuki
2. Yhteistyökumppaneihin liittyvä kuormitus	2. Työn hallintaan liittyvät tekijät
3. Trauman kokeneen lapsen kohtaaminen	3. Muut tekijät
4. Työn luonteeseen liittyvä kuormitus	

Analysoin aineistoni kaksivaiheisesti; ensin hain syitä edunvalvontatyön henkiseen kuormittavuuteen ja toiseksi tekijöitä, jotka suojaavat kuormittumiselta. Lähdin analysoimaan aineistoani niin, että kysyin siltä mitä ja miten edunvalvojat kertoivat henkisestä kuormittavuudesta ja sosiaalisesta tuesta. Näihin käsitteisiin liittyvät maininnat teemoittelin samanlaisuuksien ja

erilaisuuksien avulla luokkiin analyysirungoksi. Henkisen kuormittavuuden syihin nousi neljä luokkaa, jotka olivat eettiset ja moraaliset ristiriidat, yhteistyökumppaneihin liittyvä kuormitus trauman kokeneen lapsen kohtaaminen ja työn luonteeseen liittyvä kuormitus.

Analyysini toisessa vaiheessa lähdin etsimään niitä tekijöitä, jotka suojaavat lastensuojelun edunvalvonnan henkiseltä kuormittavuudelta. Merkitsin eri väreillä ne tekijät, joiden edunvalvojat kertoivat auttavan heitä jaksamaan työssään. Henkiseltä kuormitukselta suojaaviin tekijöihin nousi kolme luokkaa, jotka olivat sosiaalinen tuki, työn hallintaan liittyvät tekijät ja muut tekijät, jotka eivät liittyneet edelliseen kahteen luokkaan.

Kumpusalo (1991, 14) jakaa sosiaalisen tuen viiteen osa-alueeseen: emotionaaliseen tukeen, henkiseen tukeen, tiedolliseen tukeen, aineelliseen tukeen ja toiminnalliseen tukeen. Päätin alussa yhdistää henkisen tuen ja emotionaalisen tuen luokat yhdeksi henkis-emotionaalisen tuen osa-alueeksi, koska mielestäni lastensuojelun edunvalvonnan kentällä henkinen ja emotionaalinen tuki sulautuvat yhdeksi. Tämän jälkeen teemoittelin sosiaaliseen tukeen liittyvät maininnat, ensin sen perusteella kuuluivatko ne henkis-emotionaaliseen tukeen, tiedolliseen tukeen, aineelliseen tukeen vai toiminnalliseen tukeen (ks. mt., 14). Sen jälkeen tyypittelin tuen muodot sosiaalisten suhteiden läheisyyden perusteella. Jaottelin tuen lähteet läheisyyden perusteella primaari-, sekundaari- ja tertiääritasoiille. (Cassel 1976; ref. Kumpusalo 1991, 15–16.)

Lähdin lukemaan Pelastakaa Lapset ry:n keräämää tausta-aineistoa ensimmäisestä aineistostani nousseet tulokset mielessäni. Tarkoitukseni oli löytää aineistoista samankaltaisuuksia, eroavaisuuksia sekä muita mielenkiintoisia aineistosta esiin nousevia asioita (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 95). Silmäilin aineistoni ensin ja siitä nousi esiin sekä henkiseen kuormittavuuteen liittyviä että siltä suojaavia tekijöitä. Alleviivasin eri väreillä eri teemoihin ja tyyppeihin liittyviä mainintoja. Paikansin tausta-aineistostani lisäksi muita mielenkiintoisia asioita, joita keräämässäni aineistossa edunvalvojat eivät olleet tuoneet esille.

7 TULOKSET

Luvussa avaan analyysini tulokset. Kuvaan ensiksi henkistä kuormitusta aiheuttavia tekijöitä lastensuojelun edunvalvontatyössä. Toiseksi avaan edunvalvojia työkuormittumiselta suojaavia tekijöitä.

7.1 Edunvalvontatyön henkinen kuormittavuus

Paikansin edunvalvojien kirjoituksista erilaisia lastensuojelun edunvalvontatyön henkistä kuormittavuutta kuvaavia tekijöitä. Jaoin henkistä kuormitusta aiheuttavat tekijät neljään kuormitustyyppiin. Kuormitustyyppit ovat: 1) eettiset ja moraaliset ristiriidat, 2) yhteistyökumppaneihin liittyvä kuormitus, 3) trauman kokeneen lapsen kohtaaminen ja 4) edunvalvontatyön luonteeseen liittyvät tekijät. Seuraavaksi avaan näitä kuormittavuustekijöitä.

Taulukko 2. Edunvalvontatyön henkistä kuormittavuutta aiheuttaa

Edunvalvontatyön henkistä kuormittavuutta aiheuttaa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eettiset ja moraaliset ristiriidat (31 mainintaa) 2. Yhteistyökumppaneihin liittyvä kuormitus (26 mainintaa) 3. Trauman kokeneen lapsen kohtaaminen (23 mainintaa) 4. Työn luonteeseen liittyvä kuormitus (19 mainintaa)
---	---

Eettiset ja moraaliset ristiriidat

Paikansin aineistosta eettisten ja moraalisten ristiriitojen kuormitustyyppin (31 mainintaa). Eettisistä ja moraalisisista ristiriidoista aiheutuvan kuormittumisen jaoin kolmeen alakuormitustekijään: *edunvalvojan ja lapsen maailmojen arvojen ja kokemusten yhteentörmäys, lapsen vanhempien käytöksestä johtuva kuormitus sekä edunvalvojan omista tunteista johtuva kuormittuminen.*

Edunvalvojan ja lapsen maailmojen arvot ja kokemukset kohtaavat edunvalvontatyössä Edunvalvojalla on taustallaan omat kokemukset ja arvot ja ajatukset siitä mikä on hyväksyttävää ja suotavaa lapselle ja millaista lapsen elämän tulisi olla. Kaltoin kohdellun lapsen kokemukset ja ajatukset saattavat olla edunvalvojalle vieraita ja sotia hänen arvomaailmaansa vastaan. Usein

edunvalvoja on saanut sosiaalialan ja sosiaalityön koulutuksen ja koulutuksessa on korostettu sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ihmisoikeuksia (Talentia 2013). Koulutuksen kautta edunvalvojalle on muodostunut kuva siitä, kuinka toisia ihmisiä ja erityisesti lapsia kohdellaan. Usein edunvalvoja joutuu pohtimaan omia arvojaan oikeasta ja väärästä. Alla olevasta aineisto-otteesta voi paikantaa edunvalvojan ja lapsen maailman arvojen kohtaamisen:

”Tässä tapauksessa myös edunvalvojan oma arvomaailma ja käsitykset oikeasta ja väärästä olivat kovassa pohdinnassa, kun oli eettisesti vaikeista valinnoista kysymys. Puolustanko lapsen etua tai miten paljon oma arvomaailma ja eettiset periaatteet ovat taustavaikuttimina?” (A1V4)

Otteessa edunvalvoja tuo esille, että eettiset kysymykset ovat edunvalvojalle vaikeita ja millaisessa henkisessä ristipaineessa edunvalvoja toimii tilanteissa, jotka ovat ristiriidassa edunvalvojan oman arvomaailman ja eettisten periaatteiden kanssa. Edunvalvojalla voi olla ajatus siitä, että eettisesti ja moraalisesti lapsen etu on se, mikä on tärkeintä ja lapsen tarpeet menevät aikuisen tarpeiden edelle. Edunvalvontatyössä he taas joutuvat kohtaamaan lapsia, joiden tarpeet tai etu on jäänyt vanhempien tarpeiden tai yhteiskunnan tarpeiden jalkoihin.

Monesti *lapsen vanhempien käytöstä* lastaan kohtaan on vaikea ymmärtää. Vanhemmat eivät aina näe eturistiriitaa. He eivät erota lapsen etua omasta edustaan tai joissain tapauksissa he eivät välitä lapsen edusta, jolloin lapsen etu tai toive jäi vanhemman jalkoihin. Alla olevassa aineisto-otteessa edunvalvoja kuvaa vanhempien käytöksestä johtuvaa henkistä kuormittumista:

”Kuormittavia tilanteita ovat---aikuisten ”tyhmyyksien” kestäminen ja vanhempien oman itsekkyyden kestäminen...” (A1V5)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka vaikeaa on kestää aikuisten tekemiä ”tyhmyyksiä” ja sitä kuinka vanhemmat ovat itsekkäitä, eivätkä aina ajattele lapsen parasta, vaan asettavat omat tarpeensa lapsen tarpeiden edelle. Edunvalvojalla on tunne, että vanhemmat eivät välitä siitä, mitä lapselle aiheuttavat tai ovat aiheuttaneet. Usein vanhempien ajatukset voivat olla ristiriidassa auttajatahojen ajatusten kanssa.

Eettisten ja moraalisten ristiriitojen keskellä työskentely ja lapsen elämäkokemukset herättävät *edunvalvojassa erilaisia tunteita*. Tausta-aineiston mukaan edunvalvoja tarvitsee työssään empatiaa,

kärsivällisyyttä, kykyä ymmärtää ja hyväksyä, jämäkkyyttä, rohkeutta sekä jopa itsehillintää. Autettavan ja auttajan eli tässä tapauksessa lapsen ja edunvalvojan tunteet voivat peilautua ja kertautua (Lindqvist, 2006; Nissinen 2012, 40). Nissinen (2007, 38) korostaa, että toisen ihmisen hätä herättää emotionaalisia reaktioita työntekijässä. Ihmissuhdetyön vuorovaikutukseen kuuluu tunteiden jakaminen ja siksi työntekijä altistuu jatkuvasti tunnetilojen vaikutuksille (Nissinen 2012, 30). Edunvalvojan tunnekuormitukseen voi vaikuttaa myös tämän yksityiselämässä tapahtuvat asiat ja oma elämänhistoria. Edunvalvoja saattaa kokea erilaisia tunteita, joita lapsen kohtaaminen herättää, kuten seuraavasta aineisto-otteesta käy ilmi:

”Edunvalvojana olen kokenut monenlaisia tunteita: viha, raivo, kiukku ja suuttumus, jotka kuvastavat voimattomuuden ja avuttomuuden tunteita ja kytkeytyvät epäoikeudenmukaisuuden tunteen kokemiseen, koska lapsen kohtaama kaltoinkohtelu ei ole hyväksyttävää ja oikein.” (A1V4)

Otteessa edunvalvoja kertoo siitä, kuinka edunvalvontatyö on herättänyt hänessä monenlaisia negatiivisia tunteita. Nämä tunteet perustuvat epäoikeudenmukaisuuden tunteeseen ja siihen että lasta ei tulisi kohdella kaltoin. Lapset ovat voineet joutua kokemaan jotain hirveää ja näitä lapsia kohdatessaan edunvalvoja voi tuntea avuttomuutta ja voimattomuutta (ks. Kallio 2009, 116; Nissinen 2007, 66–67). Edunvalvontatapaukset voivat olla erittäin haastavia ja herättää edunvalvojissa erilaisia tunteita kuten surua, ihmetystä ja avuttomuutta. Toisaalta herää kysymys, että peilaako edunvalvoja näissä vihan, raivon, kiukun ja suuttumuksen tunteissa lapsen tunteita, jolloin tunteet eivät olekaan lähtökohtaisesti edunvalvojan omia.

Yhteistyökumppaneihin liittyvä kuormitus

Aineistosta nousi esiin yhteistyön ja yhteistyökumppaneista johtuva kuormittuminen (26 mainintaa). Tämän kuormitustyypin jaoin kahteen alakuormitustekijään, jotka ovat: *yhteistyökumppanit hankaloittavat edunvalvojana toimimista ja viranomaisprosesseihin liittyvä kuormitus.*

Aineiston mukaan *yhteistyökumppanit, mukaan lukien vanhemmat, voivat hankaloittaa edunvalvojan työskentelyä, joka aiheuttaa henkistä kuormitusta.* Toisinaan lapsen vanhemmat estävät edunvalvojan ja lapsen tapaamiset, eivätkä ymmärrä edunvalvontamääräystä. Lapsen

vanhemmat saattavat kokea epäluuloa sellaista edunvalvojaa kohtaan, joka on taustakoulutukseltaan sosiaalityöntekijä ja epäilevät tämän kykyä puolueettomuuteen. Joskus vanhemmat saattavat olla aggressiivisia ja haastavia. Yhteistyökumppaneille lastensuojelun edunvalvojan rooli voi olla epäselvä ja edunvalvonnan tarvetta saatetaan kyseenalaistaa, kuten alla oleva ote kuvaa:

”Edunvalvojana olen kohdannut tilanteita, jossa sosiaalityöntekijä tai asianajaja onkin asian tutkiskelun sijaan kyseenalaistanut koko edunvalvonnan oman tietämättömyytensä vuoksi. Lähtökohtaisesti itse asiatilanteet ovat monimutkaisia ja hankalia jo muutenkin, mutta kun koko olemassaolon oikeutuksesta saakka täytyy alkaa työskentelemään niin kuormitus kasvaa.” (A1V7)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka lastensuojelun edunvalvonnan asiatilanteet voivat olla monimutkaisia ja hankalia. Lisäksi edunvalvojalle ylimääräistä kuormitusta aiheuttaa se, että yhteistyökumppanit eivät aina ymmärrä edunvalvonnan tarpeellisuutta. Lastensuojelun edunvalvonta on ilmiönä edelleen uusi, joten usein edunvalvoja joutuu informoimaan eri tahoja ja selittämään, mikä on edunvalvonnan funktio, kuten edunvalvojan roolia sosiaalityöntekijälle, koska hän ei ole kutsunut edunvalvojaa lapsen asiakassuunnitelmatapaamiseen. Aina edunvalvojalle ei ilmoiteta hänen työnsä kannalta tärkeitä tietoja, kuten sitä että edunvalvonnan tarve on päättynyt.

Viranomaisprosessit voivat olla henkisesti raskaita edunvalvojalle. Seuraava ote kuvaa viranomaisprosesseista johtuvaa kuormittumista:

”Kuormitusta aiheuttaa myös toisinaan viranomaisprosessien hitaus, vaikeus ja ristiriitaisuudet, sosiaalityöntekijöiden vaihtuminen tai lapsen asioiden hoitamatta jättäminen.” (A1V4)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka viranomaisprosessit saattavat olla hitaita, vaikeita, ristiriitaisia ja työllistäviä erityisesti silloin, kun lapsen asioita hoitava sosiaalityöntekijä tai muut lapsen asian kanssa työskentelevät sosiaalityöntekijät vaihtuvat. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on suuri ja tästä voi olla seurauksia lastensuojelun edunvalvontaprosessin sujumuudelle. Edunvalvojan kokemus on, että sosiaalityöntekijät eivät aina hoida lapsen asioita velvollisuuksiensa mukaan tai toimita tarvittavia asiakirjoja edunvalvojalle, jonka seurauksena asian käsittely voi viivästyä ja asiat saattavat olla vireillä kuukaudesta ja vuodesta toiseen.

Trauman kokeneen lapsen kohtaaminen

Aineistosta esiin nousi yhdeksi kuormitustyypiksi trauman kokeneen lapsen kohtaaminen (23 mainintaa). Trauman kokeneen lapsen kohtaamisesta aiheutuvan kuormittumisen jaoin vielä kahteen alakuormitustekijään: *Rikoksen uhriksi joutuneen lapsen ja hänen tunteidensa kohtaaminen ja pelko lapsen puolesta.*

Edunvalvoja joutuu työssään kohtaamaan lapsia, jotka ovat joutuneet kokemaan asioita, joita lapset eivät tavallisesti joudu kokemaan. Nämä *lapset ovat voineet joutua kokemaan itse tai näkemään väkivaltaa tai seksuaalirikoksia.* Seuraavassa aineisto-otteesta edunvalvoja kuvaa seksuaalirikoksen uhriksi joutuneiden lasten kohtaamista:

”Onhan tietenkin raskasta henkisesti, kun saa tietää lasten rankoista kokemuksista esim. seksuaalisesta hyväksikäytöstä.” (A1V1)

Edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka henkisesti kuormittavaa on kohdata rikoksen uhreiksi joutuneita lapsia. Lapsen kokemuksen intiimi luonne, kuten seksuaalirikoksessa, luo lisää haastetta lapsen kohtaamiseen (Dutton & Rubinstein 1995; ref. Holtari & Luomajoki 2004). Edunvalvojat työssään tapaavat lasta ja lapsi saattaa kertoa edunvalvojalle, mitä hän on joutunut kokemaan. Edunvalvoja saa luettavakseen lapsen asiakirjat, joissa kerrotaan mitä lapsen elämässä on tapahtunut. Rikoksen uhreiksi joutuneet lapset voivat olla hyvin tarvitsevia ja haavoittuvia. Lapsen elämäkokemukset herättävät tunteita lapsessa, joita hän välittää edunvalvojalle. Lapsi saattaa tuntea epätoivoa, surua, luottamuksen puutetta ja epäuskoa. Esitutinnan ja oikeudenkäynnin keskipisteenä oleminen ilman vanhemman riittävää tukea saattaa olla lapselle ristiriitaista ja pelottavaa (Laakso ym. 2012, 11). Edunvalvoja saattaa olla ensimmäinen aikuinen, johon lapsi voi tuntea voivansa luottaa. Edunvalvojalla saattaa olla edustettavanaan useita lapsia samanaikaisesti, joilla kaikilla voi olla kokemuksia seksuaali- ja väkivaltarikoksista. Tutkimusten mukaan traumatisoituneiden lasten kanssa työskentelevät kokevat suurempaa henkistä kuormittumista kuin aikuisten kanssa työskentelevät, koska lapsiin kohdistuneet tapahtumat ja lapsen tuska on usein vaikeampi kestää (Figley 1995a; ref. Holtari & Luomajoki 2004; Kallio 2009, 117).

Toinen trauman kokeneen lapsen kohtaamiseen liittyvä alakuormitustekijä oli *pelko lapsen puolesta.* Usein edunvalvojalla on huoli siitä, onko lapsi turvassa, saako hän apua ja käsiteltyä

kokemaansa turvallisen aikuisen tai ammattiauttajan kanssa. Seuraavassa aineisto-otteessa edunvalvoja kertoo pelkäävänsä lapsen hyvinvoinnin puolesta:

”Olen kokenut kuormittavaksi tilanteet, joissa lapseen kohdistuvaa rikosta selvitetään niin, että lapsi asuu epäiltyjen kanssa.” (A1V10)

Edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka henkisesti raskaita ovat ne tilanteet, joissa lapsi asuu edelleen mahdollisen rikoksentehtäjän kanssa. Edunvalvoja pelkää, ettei lapsi ole turvassa. Lapsi saattaa kertoa peloistaan edunvalvojalle. Edunvalvoja voi tuntea itsensä avuttomaksi, kun ei pysty auttamaan ja suojaamaan lasta. Sinikka Forsmanin (2010) tutkimuksen mukaan työn kuormittavuutta lisäsi myös siinä kohdattavat rankat asiat ja tunteet sekä pelko omasta ja asiakkaan puolesta.

Työn luonteeseen liittyvä kuormitus

Paikansin aineistosta työn luonteeseen liittyvän kuormitustyypin (19 mainintaa). Edunvalvontatyötä ei ole lain tasolla säännelty. Se on ilmiönä suhteellisen uusi, joten edunvalvojan rooli tai työnkuva saattaa vielä olla edunvalvojalle ja yhteistyökumppaneille epämääräinen. Henkistä kuormittavuutta aineiston mukaan aiheutti lisäksi se, kun edunvalvoja itse kyseenalaistaa edunvalvontaan liittyviä tietojaan ja taitojaan. Kuormittavuutta aiheutti myös työn itsenäinen luonne, kuten seuraavassa aineisto-otteessa edunvalvoja kuvaa:

”Olen kyllä tällaista kokenut muuallakin, että joutuu tekemään paljon työtä, jotta pääsisi tekemään työtä. Työyhteisöissä on niitä joiden kanssa voi asian jakaa. Edunvalvonnassa se on tehtävä yksin ja aina uudelleen uusissa tilanteissa.” (A1V7)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka lastensuojelun edunvalvonta ilmiönä on monelle yhteistyökumppanille ja eri tahoille vielä tuntematon ja edunvalvoja joutuu tekemään yksin ja aina muuttuvissa tilanteissa työtä sen eteen, että pääsisi tekemään edunvalvontatyötään. Edunvalvojalta saatetaan myös odottaa asioita, jotka eivät kuulu hänen hoidettavakseen.

Edunvalvojaa voi kuormittaa huoli omasta jaksamisestaan. Edunvalvojan tulisi osata rajata ja jakaa tehtäviä omien taitojen ja henkisen kantokyvyn mukaan eikä ottaa vastaan liian vaikeita tai useita

asiakastapauksia hoidettavakseen. Aineiston mukaan edunvalvojan tulee sietää voimakkaan vihan ja pahan olon sävyttämässä tunnelatautuneessa tilassa toimimista.

Edunvalvontatyöhön kuormittavuutta aiheutti lisäksi työn määräaikaisuus ja toisaalta sen sitovuus. Lyhyet asiakassuhteet kuormittavat eri tavalla kuin pitkät, koska lyhyen suhteen aikana auttaja saattaa ehtiä nähdä vain asiakkaan ahdingon eikä muutosta parempaan. Pitkien asiakassuhteiden aikana auttaja ehtii nähdä toipumista ja selviytymistä, mutta joutuu kenties todistamaan muutosprosessien hitautta tai kivuliaisuutta. (Nissinen 2007, 68.)

Edunvalvojan rooli myös koettiin joissain tapauksissa henkilökohtaisemmaksi kuin virkatyörooli, jonka seurauksena lapset tulivat läheisemmiksi. Mia Tuomisen (2014) mukaan edunvalvoja voi rinnastua roolissaan lapsen äitiin tai isään ja siksi edunvalvojalla on suuri vastuu edustaa lasta. Usein edunvalvoja pohtii sitä, millaiseksi hänen roolinsa muodostuu lapsen elämässä ja tuleeko hänen huomioida lapsen elämän henkilökohtaisempi taso. Toisaalta taas edunvalvojan tulee kyetä erottamaan virkatyö- ja edunvalvojarooli toisistaan, vaikka tämä saattaa olla haasteellista. Edunvalvoja käyttää lapsen puhevaltaa huoltajan sijaan ja on lapsen puolestapuhuja, joten hänen tulee tutustua lapseen huolella. Oman persoonan käyttö työvälineenä saattaa olla henkisesti kuormittavaa, koska henkilö ei voi suojautua ammattinsa taakse (ks. Lindqvist 2006, 77).

7.2 Edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaavat tekijät

Seuraavaksi kuvaan aineistostani esiin nousseita edunvalvojaa henkiseltä kuormittumiselta suojaavia tekijöitä. Jaoin suojatekijät kolmeen suojatyyppiin aineistosta nousseiden teemojen perusteella: 1) sosiaalinen tuki, 2) työn hallintaan liittyvät tekijät ja 3) muut tekijät. Seuraavaksi esittelen suojatyypit taulukossa 3 (s. 39) sekä avaan näitä suojatekijöitä.

Taulukko 3. Edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaa

Edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sosiaalinen tuki: henkis-emotionaalinen, tiedollinen ja toiminnallinen tuki (68 mainintaa) 2. Työn hallintaan liittyvät tekijät (13 mainintaa) 3. Muut tekijät (13 mainintaa)
--	--

Sosiaalinen tuki

Aineistosta paikansin suurimmaksi suojatekijäksi sosiaalisen tuen (68 mainintaa). Sosiaalinen tuki on tärkeä hyvinvoinnin ylläpitäjä, jota henkilö saa ympäristöstään. Asioiden jakaminen luo jaksamista. Sosiaalinen tuki edunvalvontatyössä on edunvalvojien mukaan enimmäkseen henkis-emotionaalista ja tiedollista tukea. Henkis-emotionaalisen ja tiedollisen tuen lisäksi paikansin aineistosta myös toiminnallisen tuen ulottuvuuden.

Henkis-emotionaalinen tuki on aineiston mukaan tärkein sosiaalisen tuen muoto. Henkis-emotionaalista tukea saadaan keskustelussa ja vuorovaikutuksessa eri ihmisten kanssa. Henkis-emotionaalinen tuki on edunvalvojien yhteinen ymmärrys siitä, että he tekevät yhdessä arvokasta työtä, jossa lapsen etu ja hyvinvointi on keskiössä. Henkis-emotionaalinen tuki auttaa edunvalvojaa käsittelemään tunteita, joita herää hänen kohdatessaan erilaisia tapauksia, kuten seuraava ote kuvaa:

”Mahdollisuus luottamuksellisesti puhua asioista, jotka mietityttävät tai aiheuttavat paineita/tunteuksia.” (A1V6)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka hänelle sosiaalista tukea on se, että on mahdollisuus keskustella asioista luottamuksellisesti jonkun kanssa. Edunvalvontatyössä tehdään työtä lasten ja heidän kohtaamiensa vaikeiden asioiden kanssa, joten edunvalvoja voi kokea tarvetta purkaa ja jakaa kuormittavia asioita.

Tiedollinen tuki koetaan myös tärkeäksi edunvalvontatyössä. Tiedollinen tuki on neuvoja ja ohjausta siihen, kuinka edunvalvojan tulisi tehdä edunvalvontatyötään tai kuinka hänen tulisi toimia pulmallisissa tilanteissa. Paikansin aineistosta suurimmaksi tiedon tarpeeksi tarpeen saada tietoa erilaisista tapauksista ja asiakkaista: maahanmuuttajataustasta, kehitysvammoista, eri-ikäisten lasten tarpeista sekä haastavien lasten ja vanhempien kohtaamisesta. Tiedollinen tuki voi olla edunvalvojakoordinaattorin tai muun toimijan antamaa infoa edunvalvonnasta yleensä. Seuraava ote

kertoo, kuinka tiedollista tukea saadaan toisilta edunvalvojilta:

”Kokoonnumme säännöllisesti alueen muiden edunvalvojien kanssa. Heidän kanssaan juttelu auttaa eniten, koska tietävät mistä on kyse, heiltä voi kysyä mielipidettä tai muiden kokemuksia vastaavanlaisista tilanteista. Yksi edunvalvojista on myös lakimies, joten häneltä saa tietoa lakiasioista.” (A1V6)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka hän saa tiedollista tukea muilta edunvalvojilta. Muut edunvalvojat tietävät mistä edunvalvonnassa on kyse ja ovat ehkä kokeneet samanlaisia tilanteita, joten heillä on kokemuksen tuomaa tietämystä asiasta ja osaavat neuvoa toisiaan. Edunvalvojilla on erilaisia taustakoulutuksia ja -ammatteja, kuten juristin koulutusta. Heidän kautta muut edunvalvojat saavat hyödyllistä tietoa.

Paikansin aineistosta sosiaalisen tuen ulottuvuudeksi toiminnallisen tuen. Toiminnallinen tuki on jonkun toimijan järjestämää tukea ja palvelua edunvalvojille. Toiminnallinen tuki voi käytännössä sisältää henkis-emotionaalista tai tiedollista tukea. Seuraavassa aineisto-otteessa edunvalvoja kertoo saamastaan toiminnallisesta tuesta:

”Tärkeä rakenteellinen tuki oli edunvalvojien vertaistapaamiset Pelastakaa lapset ry:n Edunvalvojahankkeen aikana.” (A1V4)

Edunvalvoja kuvaa edellisessä otteessa sitä, kuinka tärkeitä Pelastakaa Lapset ry:n järjestämät vertaistapaamiset olivat. Toiminnallista tukea voi olla esimerkiksi edunvalvojien kesäpäivät, koulutukset ja vertaistapaamiset sekä alueellisten koordinaattorien järjestämät vertaisryhmät tai moniammatilliset työryhmät.

Sosiaalisen tuen tasona primaarituki

Sosiaalinen tuki voidaan määritellä sen mukaan mistä sosiaalista tukea saadaan. Paikansin aineistosta kolme tuen tasoa primaarituen, sekundaarituen ja tertiäärituen tasot, jotka esittelen taulukossa 4 (s. 41).

Taulukko 4. Sosiaalisen tuen tasot edunvalvontatyössä

<i>Sosiaalinen tuki</i>	Henkis-emotionaalinen tuki	Tiedollinen tuki	Toiminnallinen tuki
<i>Primaarituki</i>	”Aviomiehiltä ja ystäviltä voi saada myötätuntoa ja emotionaalista tukea, kun kertoo, että joku asia on juuri tällä hetkellä tunnekuormittava...” (A1V4)		
<i>Sekundaarituki</i>		”Toinen samassa tilanteessa oleva edunvalvoja ymmärtää hyvin työssä kohdattavat asiat ja voi tarjota vertaistukea: emotionaalista tukea ja lisäksi neuvoja ja ohjeita.” (A1V4)	
<i>Tertiärituki</i>			”Sosiaalityöntekijöiden kanssa toimiva yhteistyö on hyvä sosiaalisen tuen muoto.” (A1V5)

Kuten taulukossa 4 (s. 41) esitän, sosiaalista tukea saadaan perheeltä ja lähiverkostosta, johon kuuluvat sukulaiset ja ystävät. Lähiverkostoon voi kuulua myös edunvalvonnan kohteena oleva lapsi, josta voi tulla edunvalvojalleen hyvinkin läheinen. Edunvalvottavan lapsen kiintymys ja luottamus edunvalvojaan luo uskoa ja jaksamista siihen, että työ on tärkeää. Tätä lähitukea voidaan kutsua primaaritueksi. Seuraavassa otteessa edunvalvoja kuvaa saamaansa primaaritukea:

”Aviomiehiltä ja ystäviltä voi saada myötätuntoa ja emotionaalista tukea, kun kertoo, että joku asia on juuri tällä hetkellä tunnekuormittava, vaikka heille ei voi kertoa asiakastilanteista sen tarkemmin.” (A1V4)

Otteessa edunvalvoja kertoo kuinka primaarituki on pääosin henkis-emotionaalista, koska edunvalvojien vaitiolovelvollisuuden vuoksi tarkkoja tietoja edunvalvontatyöstä ei voi ulkopuolisille antaa. Edunvalvoja voi kertoa lähipiirilleen, että on kuormittunut työssään ja näin ollen saada ymmärrystä ja myötätuntoa.

Sosiaalisen tuen tasona sekundaaritason tuki

Sosiaalista tukea saadaan myös työtovereilta ja muilta läheisiltä, jotka eivät kuulu lähimpään primaaritason piiriin. Edunvalvojilla näihin tuen lähteisiin voi aineiston mukaan kuulua muut edunvalvojat, esimies ja vertaisryhmä. Tätä tukea voidaan kutsua sekundaaritason tueksi. Sekundaarituki voi olla henkis-emotionaalista tukea tai tiedollista tukea. Jos edunvalvoja tekee työtään päätoimenaan, hän voi saada tukea esimieheltään, joka voi kannustaa ja opastaa edunvalvojaa tämän työssä. Muiden edunvalvojien ja vertaisryhmän tuki on sekä henkis-emotionaalista että tiedollista tukea. Seuraavassa aineisto-otteessa edunvalvoja kertoo vertaistuesta:

”Toinen samassa tilanteessa oleva edunvalvoja ymmärtää hyvin työssä kohdattavat asiat ja voi tarjota vertaistukea: emotionaalista tukea ja lisäksi neuvoja ja ohjeita.” (A1V4)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka toinen edunvalvoja ymmärtää sitä, mitä toinen edunvalvoja käy edunvalvontatyössään läpi ja osaa auttaa toista edunvalvojaa. Edunvalvoja voi saada kollegoiltaan ohjausta ja neuvoja sekä ymmärrystä ja kannustusta. Aineiston mukaan tärkein sosiaalisen tuen lähde on muilta edunvalvojilta saatava vertaistuki.

Sosiaalisen tuen tasona tertiääritason tuki

Uloimman tason tuki on tertiääritason tukea ja se on yleensä tiedollista, mutta myös toiminnallista tukea. Edunvalvoja saa tukea viranomaisilta sekä muilta yhteistyökumppaneilta tai palveluntarjoajilta. Aineistosta paikansin tertiäärituen lähteiksi sosiaalityöntekijät, terapeutit, työnohjaajat, edunvalvojakoordinaattorit sekä muut asiantuntijat, joiden apua edunvalvontatyössä saatetaan käyttää. Seuraavassa aineisto-otteessa edunvalvoja kuvaa yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa:

”Sosiaalityöntekijöiden kanssa toimiva yhteistyö on hyvä sosiaalisen tuen muoto.”
(A1V5)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka sosiaalityöntekijän ja edunvalvojan välinen toimiva ja onnistunut yhteistyö tukee edunvalvojan työtä. Sosiaalityöntekijä voi olla edunvalvojalle se tärkein sosiaalisen tuen lähde. Edunvalvoja voi saada sosiaalityöntekijältä tietoa lapsesta, tämän olosuhteista ja historiasta. Edunvalvoja tarvitsee myös koulutusta, kuten seuraava ote kertoo:

”Säännöllistä koulutusta jotta osaaminen ja taito pysyisi yllä vaikei koko ajan tekisikään edunvalvontaa. Lakimuutoksista koulutusta.” (A1V8)

Edunvalvoja kuvaa otteessa tarvettaan saada säännöllistä koulutusta, jotta edunvalvonnassa tarvittut tiedot ja taidot päivittyisivät. Edunvalvoja kokee tarvitsevansa erityisesti koulutusta lakimuutoksista. Juristilta edunvalvoja saa neuvoa siitä, mitä ja miten voimassa oleva lainsäädäntö säätelee edunvalvontaa kuten siitä, kuinka rikosprosesseissa edetään. Terapeutit ja työnohjaajat antavat tiedollista tukea esimerkiksi siitä, miten henkisesti kuormittavissa tilanteissa voi selvitä ja suojata itseään. Terapeutit ja työnohjaajat ovat palveluntarjoajia, vaikkakin pitkissä asiakassuhteissa heistä voi tulla sekundaaritason tukijoita. Edunvalvojakoordinaattori taas antaa tiedollista tukea esimerkiksi kertomalla miten edunvalvontaprosessissa tulisi edetä ja toiminnallista tukea järjestämällä edunvalvojien vertaistapaamisia. Aineistosta paikansin myös tarpeen edunvalvontatyön kontrolliin. Kansallisessa edunvalvontajärjestelmässä tulisi olla hallinnollinen yksikkö, joka valvoisi ja tukisi edunvalvoja ja edunvalvontatyötä.

Työn hallintaan liittyvät tekijät

Aineistosta nousi työn hallinnan suojatyyppi. Edunvalvojat määrittivät työn hallintaan liittyviksi tekijöiksi ensinnäkin tunteen työn osaamisesta ja toiseksi omien tietojen ja taitojen tunnistamisen. Edunvalvoja voi hyödyntää päätyöstään tai aiemmasta työstään saatuja taitoja ja tietoja edunvalvontatyössään. Edunvalvojalla saattaa olla lisäksi tietynlaisia tapoja analysoida ja jäsentää ajatuksiaan ja toimia työssään. Edunvalvojan on hyvä tuntea itsensä ja omat valmiudet, jotta hän voi määritellä millaisiin edunvalvontoihin hänellä on kapasiteettia, kuten seuraavassa otteessa edunvalvoja kertoo:

”Pitää osata tunnistaa millaisiin edunvalvontatehtäviin omat valmiudet riittävät. Jos on hyvin raskaita taustoja, eikä osaa rajata tehtäviä oman henkisen kantokyvyn mukaan, tulee liian raskaaksi.” (A1V3)

Otteessa edunvalvojan kuvaa sitä, kuinka tärkeää on tunnistaa omat valmiudet edunvalvontatyöhön, jotta työ ei kävisi liian raskaaksi. Jos edunvalvoja tunnistaa, ettei hänellä ole kykyä ja voimaa kohdata lapsen raskaita taustoja, olisi hänen hyvä antaa edunvalvontatehtävä toiselle edunvalvojalle. Edunvalvojalla tulisi olla taitoa rajata millaisen asiakastapauksen ottaa hoidettavakseen. Autettavan tulee voida luottaa siihen, että auttaja tuntee oman ammattitaitonsa ja sen rajat, ja osaa ohjata tarvittaessa autettavan muiden ammattilaisten luo (Nissinen 2007, 40). Edunvalvontatapausten kestot voivat olla hyvin eripituisia ja vaihdella yhdestä päivästä lähes kolmeen vuoteen. Edunvalvojamääräys on henkilökohtainen ja näin ollen edunvalvontatehtävä seuraa edunvalvojaa vaikka työpaikka tai asuinkunta vaihtuisi.

Työn hallintaan liittyvään suojatyyppiin kuuluu keskeisesti edunvalvojan oman elämänhistorian ja kokemusten käsitteleminen. Edunvalvojat näkivät omien elämäkokemusten käsittelemisen tarpeelliseksi ja merkitykselliseksi oman jaksamisen kannalta. Edunvalvojalla voi olla raskaita kokemuksia, jotka voivat vaikuttaa edunvalvontatyöhön. Edunvalvojan on tärkeää pitää huolta psyykkisestä hyvinvoinnistaan, kuten seuraavassa otteessa edunvalvoja kuvaa tehneensä:

”Ehken ole kokenut niitä (lapsen kokemuksia) niin kuormittavina, koska olen aikanaan työstänyt omat asiani hyvin.” (A1V1)

Otteessa edunvalvoja kertoo, kuinka on aikanaan työstänyt oman elämänhistorian ja siihen liittyvät

kokemukset hyvin. Tämä suojaa edunvalvojaa edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta. Edunvalvoja voi kokea, että on omassa lapsuudessaan kokenut jotain sellaista joka on samantyyppistä kuin asiakkaan kokemukset. Nissinen (2007, 63) esittää, että työntekijän aiemmin kokema ja käsittelemättä jäänyt altistuminen kärsimykselle voi uudessa työtilanteessa olla haitaksi.

Osa edunvalvojista piti tärkeänä suojatekijänä myös sitä, että osaa pitää tietynlaista ammatillista etäisyyttä edunvalvoja-roolissa ollessaan, kuten seuraava ote esittää:

”En koe kuormittavuutta ylivoimaisena, koska minun pitää kohdata tilanne mahdollisimman ammatillisesti.” (A1V2)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä, kuinka hän ei koe kuormittavuutta ylivoimaisena. Hän on päättänyt kohdata tilanteet mahdollisimman ammatillisesti. Edunvalvojalla on ammattirooli, jonka kautta tekee edunvalvontatyötä. Ulla Holmin (2009) mukaan kokemus, koulutus ja personallisuustekijät vaikuttavat siihen, kuinka henkilö osaa pitää ammatillista etäisyyttä ja miten lähelle antaa asiakkaan ja hänen asioidensa tulla. Taustalla on tietty ihmiskuva ja eettiset periaatteet (mt., 187, 190). Vahva ammatti-identiteetti auttaa ja antaa voimaa noudattaa eettisiä periaatteita. Oman ammattiroolin tutkiminen vaatii kuitenkin aikaa, rauhaa ja tilaa ja sen tulee tapahtua varsinaisten kohtaamisten ulkopuolella. Omaan ajankäyttöön tulee kiinnittää huomiota niin, ettei työ tunkeudu niihin hetkiin, kun pitäisi virkistyä tai levätä (Nissinen 2007, 39, 200.)

Myös edunvalvontatyön luonteen tuntemus suojaa henkiseltä kuormittavuudelta. Edunvalvojalla saattaa olla iällistä tai ammatillista kokemusta siitä, kuinka työskennellä vaikeiden asioiden kanssa. Edunvalvoja voi luottaa siihen, että osaa toimia tehtävässään. Edunvalvontatyön luonteen erityispiirteet ovat tuttuja edunvalvojalle ja tämä auttaa häntä suhtautumaan työhönsä kuten seuraava aineisto-ote kuvaa:

”Lapsen ahdistuksen kohtaaminen on tuttua kuormaa ja sen kanssa on oppinut toimimaan.”(A1V7)

Otteessa edunvalvoja kuvaa sitä kuinka lapsen ahdistuksen kohtaaminen ja henkinen kuormittavuus on osa edunvalvojana toimimista. Edunvalvojan tulee käsitellä työn henkinen kuormittavuus ja ahdistus itsensä kanssa ja hyväksyä ne osaksi työn luonnetta (ks. Nissinen 2007, 191; Nissinen 2012, 13).

Edunvalvontatyön selkeät odotukset ja rajaukset, rutiinit ja rakenteet nähtiin tärkeinä jaksamista edesauttavina tekijöinä. Jos työssä oli rutiinia ja rakenteita ne auttoivat kestäämään vaikeita tilanteita. Perustehtävän selkeys lisää työn mielekkyyttä ja työntekijä voi useammin tuntea olevansa riittävä (Nissinen 2007, 197). Usein edunvalvoja kuvaa sitä, että hänelle on edunvalvontatyötä tehdessään muodostunut tietynlainen toimintatapa ja rutiini, jota hän käyttää edunvalvontojaa tehdessään. Vaikka lainsäädännön tasolla edunvalvontatyöhön ei ole määritelty toimintatapoja, voi edunvalvoja luoda itselleen eräänlaisen rungon jonka perusteella edunvalvontatyötä tekee.

Muut tekijät

Kolmas aineistosta paikantamani suojatyyppi koostui muista tekijöistä (13 mainintaa). Kyseisiä tekijöitä ei voinut luokitella sosiaaliseen tukeen tai työn hallintaan liittyvien tekijöiden tyyppeihin. Henkiseltä kuormitukselta suojaa kokemus siitä, että edunvalvontatyö on mielekästä ja mukavaa ja siinä keskitytään lapsen etuun. Lapsesta voi tulla edunvalvojalle hyvin läheinen ja jopa rakas. Lapset saatetaan kokea mukaviksi, iloisiksi, ihaniksi ja valloittaviksi. Edunvalvontatyö voi tuntua ”omalta jutulta”. Emotionaalisesti vaativa työ voidaan kokea merkittäväksi ja palkitsevaksi (Nissinen 2012, 13).

Aineistossa edunvalvojat puhuivat auktoriteetista ja sen käytöstä. Auktoriteettina oleminen ja tietynlaisen vallan omaaminen voi luoda mielekkyyttä työhön. Urpo Kankaan (2005, 154) mukaan edunvalvoja käyttää valtaa edustaessaan päämiestään ja itseään ja se, joka nauttii vallankäytöstä voi saada tyydytystä jo mikrovallan käytöstä. Edunvalvoja saa rauhassa keskittyä lapseen ja tähän tutustumiseen, eikä hänen tarvitse kantaa huolta yhteistyön sujumisesta muiden toimijoiden kanssa. Onnistunut yhteistyö ja vuorovaikutus lapsen kanssa tuottavat mielekkyyttä työhön. Toisaalta edunvalvojat kuvaavat, että edunvalvojan tulisi kyetä yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen myös lapsen vanhempien ja muiden yhteistyökumppanien kanssa. Johanna Kuokkasen (2013, 36) mukaan edunvalvojan tulee toimia lapsen huoltajan kanssa lapsen taustaa selvittäessään ja tällöin edunvalvojalla tulee olla kykyä luoda luottamukselliset suhteet vanhempiin. Toisaalta taas Tiina Tammi ja Otso Lapinleimu (2010, 50) esittävät, että edunvalvojan ei tarvitse nauttia huoltajan luottamusta, vaan tärkeintä on kyetä olemaan puolueeton lapsen edun valvoja.

Edunvalvoja ei myöskään tee viranomaispäätöksiä eikä ole velvoitettu dokumentoimaan työtään. Edunvalvojan tulee vain huolehtia siitä, että lapsen osallisuus oman asiansa käsittelyssä tulee

huomioiduksi lapsen puhevallan käytön kautta. Toisaalta luottamus yhteistyökumppaneiden toimintaan lapsen edun hyväksi suojaa henkisesti kuormitukselta. Kun edunvalvoja voi luottaa siihen, että jokainen toimija hoitaa sen mitä on sovittu, ei hänen tarvitse kantaa niin suurta huolta lapsen hyvinvoinnista.

Edunvalvoja voi päättää milloin ja millaiseen tapaukseen lähtee edunvalvojaksi. Edunvalvoja voi pohtia, onko hänellä tällä hetkellä aikaa tälle edunvalvontatapaukselle. Henkilökohtainen elämä tai päätoimeen kuuluva kiire saattaa vaikuttaa siihen, että edunvalvoja kokee, ettei hänellä ole aikaa ja kapasiteettia ottaa uutta edunvalvontaa hoidettavakseen. Paikansin edunvalvojan pohdinnan siitä onko edunvalvontatyötä mahdollista edes tehdä päivätyönä oman virkatyön ohessa. Edunvalvoja voi myös arvioida sitä onko hänellä tarvittavia persoonallisuuden piirteitä, jotka auttavat suhteen luomisessa ja siinä miten hän arvioi lapsen tilannetta.

7.3 Tuloksien yhteenveto

Aineiston perusteella eniten henkistä kuormittumista aiheuttaa työ eettisten ja moraalisten ristiriitojen keskellä (31 mainintaa). Yhteistyökumppaneihin liittyvä kuormitus (26 mainintaa) ja trauman kokeneen lapsen kohtaaminen (23 mainintaa) koettiin aineiston perusteella lähes yhtä kuormittavaksi. Edunvalvontatyön luonteeseen liittyvä kuormitus mainittiin lähes yhtä monta kertaa kuin aiemmat (19 mainintaa). Nämä neljä henkisen kuormittavuuden tekijää voidaan jakaa myös sen perusteella, oliko kyse edunvalvontatyön sisäisistä haasteista, ulkoisista haasteista vai edunvalvontatyötoimintaan liittyvistä haasteista, kuten esitän taulukossa 5 (s. 48).

Taulukko 5. Edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden jakautuminen

Edunvalvontatyön sisäiset haasteet (yhteensä 54 mainintaa)	Eettiset ja moraaliset ristiriidat (31 mainintaa) Trauman kokeneen lapsen kohtaaminen (23 mainintaa)
Edunvalvontatyön ulkoiset haasteet (yhteensä 26 mainintaa)	Yhteistyökumppaneihin liittyvä kuormitus (26 mainintaa)
Edunvalvontatyötoimintaan liittyvät haasteet (yhteensä 19 mainintaa)	Työn luonteeseen liittyvä kuormitus (19 mainintaa)

Edunvalvontatyön sisäisiin haasteisiin määrittelin kuuluvaksi eettisistä ja moraalisisista ristiriidoista liittyvät tekijät ja trauman kokeneen lapsen kohtaamisesta liittyvät (54 mainintaa). Työn ulkoisiksi haasteiksi määrittelin yhteistyökumppaneihin liittyvän kuormituksen (26 mainintaa). Edunvalvontatyötoimintaan liittyvät haasteet koostuivat työn luonteeseen liittyvistä tekijöistä (19 mainintaa).

Edunvalvojien kirjausten perusteella eniten henkiseltä kuormitukselta suojaa sosiaalinen tuki (68 mainintaa). Työn hallintaan liittyvät tekijät mainittiin suojaavina tekijöinä 13 kertaa ja yhtä monta kertaa mainittiin muita suojatekijöitä, joita ei voinut eritellä sosiaaliseen tukeen tai työn hallintaan liittyviksi. Sosiaalinen tuki on edunvalvojien mukaan tärkein lastensuojelun edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaava tekijä. Edunvalvojien mukaan tärkein sosiaalisen tuen muoto oli henkis-emotionaalinen tuki, jota edunvalvojat saavat primaari-, sekundaari- ja tertiääritasoilla. Edunvalvojat saivat henkis-emotionaalista tukea läheisiltä, muilta edunvalvojilta sekä työnohjaajilta ja terapeuteilta. Edunvalvojat kokivat lisäksi tiedollisen tuen hyvin tärkeäksi edunvalvontatyössään ja tätä tukea he saivat sekundaari- ja tertiääritasoilla eli lähinnä muilta edunvalvojilta ja lapsen sosiaalityöntekijältä sekä asiantuntijoilta. Toiminnallinen tuki mainittiin myös aineistossa ja sitä edunvalvojat saivat tertiääritasoilta, esimerkiksi edunvalvonnan koordinaattorilta tai edunvalvojahankkeen kautta. Edunvalvojia henkiseltä kuormittavuudelta suojaavat tekijät voidaan jakaa lisäksi sen perusteella liittyivätkö ne edunvalvontatyön ulkoisiin tekijöihin vai edunvalvojan sisäisiin tekijöihin (taulukko 6., s.49).

Taulukko 6. Edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaavien tekijöiden jakautuminen

Edunvalvontatyön ulkoiset tekijät (yhteensä 68 mainintaa)	Edunvalvojan sisäiset tekijät (yhteensä 26 mainintaa)
Sosiaalinen tuki (68 mainintaa) henkis-emotionaalinen, tiedollinen ja toiminnallinen tuki	Työn hallintaan liittyvät tekijät (13 mainintaa) Muut tekijät (13 mainintaa)

Edunvalvontatyön ulkoisiksi tekijöiksi (68 mainintaa) määrittelin sosiaaliseen tukeen liittyvät suojaavat tekijät. Sosiaalinen tuki voidaan määritellä sellaiseksi, mitä edunvalvoja saa omalta henkilökohtaiselta lähiverkostoltaan tai ammattiverkostoltaan. Sosiaalista tukea ei edunvalvoja voi tuottaa itse. Edunvalvojan sisäisiin tekijöihin (26 mainintaa) määrittelin kuuluvaksi työn hallintaan liittyvät tekijät ja muut tekijät. Työn hallintaan liittyvät tekijät kuvaavat edunvalvojan omia henkilökohtaisia arvioita siitä millaisia tietoja ja taitoja sekä millaiset valmiudet ja kapasiteetin hän omaa. Edunvalvojalla saattaa olla iällistä kokemusta ja ammatillista kokemusta niin lasten kuin vaikeiden asioiden parissa työskentelystä. Työn hallinnan kannalta myös omien elämäkokemusten ja elämänhistorian vaikutukset työhön tulee huomioida ja oman taustan ikävät asiat tulee olla käsiteltyinä. Työn hallintaan kuuluu myös tarpeellisen ammatillisen etäisyyden ylläpitäminen ja edunvalvontatyön luonteen tuntemus ja sen hyväksyminen. Muihin tekijöihin liittyy kokemus mielekkästä ja mukavasta työstä sekä se, että edunvalvontatyötä saa tehdä keskittyen lapseen ja hänen hyvinvointiinsa. Edunvalvojan valta ja auktoriteettiasema voi suojata kuormittumiselta sekä se, ettei edunvalvojalla ole dokumentointivastuuta tai lastensuojeluprosessin vetovastuuta. Myös luottamus yhteistyökumppaneihin pienentää henkisen kuormituksen vaikutusta.

8 TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani johtopäätöksenä on, että lastensuojelun edunvalvontatyö näyttäytyy haasteellisena ja monimuotoisena työnä. Edunvalvontatyö kuormittaa edunvalvoja henkisesti eri tavoilla, mutta henkiseltä kuormitukselta voi suojautua monella tapaa.

Lastensuojelun edunvalvonta kuormittaa eri tavoilla

Erityisesti henkinen kuormitus voi liittyä työn sisäisiin haasteisiin, mutta myös työn ulkoisiin ja työtoimintaan liittyviin haasteisiin. Sisäisinä haasteina voidaan nähdä työskentely eettisten ja moraalisten ristiriitojen keskiössä sekä trauman kokeneen lapsen kohtaamisesta aiheutuva kuormittuminen. Edunvalvoja kohtaa työssään lapsia, joita on voitu kohdella kaltoin ja joilla voi olla kokemuksia vanhempien vastuuttomasta käytöksestä.

Henkistä kuormitusta voi aiheuttaa edunvalvontatyön ulkoiset haasteet, jotka liittyvät yhteistyökumppaneihin. Usein yhteistyökumppanit, kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijät tai muut viranomaiset, eivät ymmärrä edunvalvojan roolia. Tästä seurauksena on, että edunvalvoja joutuu informoimaan ja kouluttamaan yhteistyökumppaneita roolistaan ja sen tarpeellisuudesta sekä tehtävistä, jotka heille kuuluvat. Henkistä kuormittumista aiheuttaa myös edunvalvontatyön toimintaan liittyvät haasteet eli työn luonteeseen liittyvät haasteet. Edunvalvontatyötä tehdään pääosin yksin ja muuttuvissa tilanteissa. Edunvalvojan tulee tuntea ja huomioida omat resurssinsa ja henkinen kantokykynsä roolissa, joka saattaa olla virkatyöroolia henkilökohtaisempi ja sitovampi, mutta määräaikainen. Näitä edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden osa-alueita käydään ja tulisi käydä läpi edunvalvojakoulutuksessa, jotta edunvalvojat osaisivat varautua edunvalvontatyössä vastaan tuleviin haasteisiin (ks. Nissinen 2007, 207). Edunvalvojien aiemmat ammatit ja koulutukset saattavat kuitenkin erota edunvalvontatyöstä, joten edunvalvojien tulisi ymmärtää se, kuinka edunvalvojana toimiminen eroaa muista työmuodoista.

Sosiaalisen tuen ja muiden tekijöiden suojaava vaikutus

Toisaalta edunvalvontatyössä on myös paljon työn henkiseltä kuormittavuudelta suojaavia tekijöitä. Nämä tekijät liittyvät sekä edunvalvontatyön ulkoisiin tekijöihin että työn sisäisiin tekijöihin.

Ulkoisena suojatekijänä voidaan nähdä sosiaalinen tuki, joka on tärkein henkiseltä kuormittavuudelta suojaava tekijä. Sosiaalista tukea toisin sanoen pääosin henkis-emotionaalista ja tiedollista tukea edunvalvojat saavat ja toivoivat saavansa toisilta edunvalvojilta, mutta myös edunvalvojakoordinaattorilta, sosiaalityöntekijöiltä, työnohjaajilta ja terapeuteilta. Jos tukiverkoston luominen vertaistuen tai työnohjauksen järjestämiseksi jää yksin edunvalvojan itsensä hoidettavaksi, niin hankkiiko edunvalvoja tällöin itsellensä riittävää tukea. Tutkielmani mukaan tärkeää on, että tukea saadaan sellaiselta henkilöltä joka ymmärtää edunvalvontatyön luonnetta ja siinä kohdattavia haasteita (ks. Nissinen 2007, 87), joten soveltuvan työnohjaajan löytyminen voi olla haasteellista.

Edunvalvontatyön sisäisiin suojatekijöihin voidaan taas lukea kuuluvaksi työn hallintaan liittyvät suojatekijät ja muut suojatekijät. Työn hallintaan liittyviin tekijöihin kuuluu edunvalvojan oma tunne siitä, että hän osaa ja hallitsee työnsä. Tähän on kuitenkin edellytyksenä se, että työssä on määriteltyjä rakenteita ja toimintatapoja. Lastensuojelun edunvalvontaan on luotu Laatusuositukset lastensuojelun edunvalvojan työskentelylle (2011), jotka määrittelevät edunvalvontatyön periaatteellisista lähtökohdista, edunvalvojan soveltuvuudesta ja ammattitaidosta, sekä työn laadusta edunvalvontaprosessin eri vaiheissa. Nämä suositukset määrittelevät edunvalvojan työtä ja listaavat vaatimuksia, jotka kohdistuvat edunvalvojaan, mutta suosituksissa ei käsitellä edunvalvojan oikeuksia.

Edunvalvojalla saattaa olla joko edunvalvontatyön tai soveltuvaa muun työn tuomaa ammatillista kokemusta. Edunvalvoja osaa rajata työtään siten, että hän osaa valita omiin resursseihinsa sopivat tapaukset ja siten että hän osaa pitää ammatillista etäisyyttä työskentelyssään. Edunvalvojan on mahdollista valita edunvalvontatapaukset, jotka hän ottaa hoidettavakseen. Monella edunvalvojalla on taustallaan kokemusta lastensuojelun sosiaalityöntekijänä toimimisesta, joten voi olla helpottavaa, kun voi valita asiakkaansa ja kieltäytyä ottamasta lisää edunvalvontatapauksia. Kahden kyselyyni vastanneen edunvalvojan mukaan omaan jaksamiseen vaikutti se, että he pitivät ammatillista etäisyyttä edunvalvonnassa kohtaamilleen asioille. Nämä kaksi, jotka rajasivat työtään, eivät olleet sosiaalityöntekijöitä koulutukseltaan. Voisiko olla niin, että sosiaalityön opintojen kautta edunvalvojien tietoisuus esimerkiksi eettisistä kysymyksistä ja asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista kasvaa, joka lisää tietoisuutta työn haasteista. Toisaalta lastensuojelussa sosiaalityöntekijä on prosessin johtaja eikä hänen ole mahdollista valita asiakkaitaan, joten voisiko tähän liittyä ajatus siitä, että kaikkia pitää auttaa eikä asiakkaita tai asiakastapauksia voi valita ja näin ollen ottaa lapsen asian omakseen.

Se, että edunvalvoja on hyväksynyt henkisen kuormittavuuden ja ahdistavuuden osaksi edunvalvontatyön luonnetta, suojaa edunvalvojaa liialta kuormittumiselta. Sisäisiin suojatekijöihin kuuluu myös muita tekijöitä, kuten tunne siitä, että edunvalvontatyö on mielekästä ja mukavaa, ja siinä saa tehdä työtä oman persoonan ja tietojen ja taitojen mukaan. Lasten kanssa työskentely voi tuntua mukavalta eikä edunvalvontatyössä tarvitse keskittyä pääosin muuhun kuin lapsen edustamiseen ja hyvinvoinnin turvaamiseen. Edunvalvoja saattaa pitää itseään tietynlaisena auktoriteettina haasteellisessa tilanteessa ja hänellä voi olla valta mielipiteellään muuttaa tilannetta lapsen kannalta parempaan suuntaan. Toisaalta edunvalvojaa suojaa henkiseltä kuormitukselta lisäksi se, että hän voi luottaa yhteistyökumppaneihinsa ja siihen, että nämäkin haluavat lapsen edun mukaisen ratkaisun.

Tutkielmani teon yhteydessä olenkin pohtinut sitä, rinnastuuko edunvalvontatyö kuitenkin enemmän auttamistyöhön kuin sosiaalityöhön tai lastensuojelutyöhön. Lisäksi olen pohtinut sitä, voisiko olla niin, että koulutetut sosiaalityöntekijät ovat valmiimpia tai halukkaampia toimimaan lastensuojelun edunvalvojina? Holm (2009, 189) esittää mielenkiintoisen kysymyksen siitä hakeutuvatko tietynlaisten luonteenpiirteiden omaavat henkilöt tietynlaisiin ammatteihin vai muokkaako koulutus- ja työkuultuuri henkilöä tietynlaiseen suuntaan. Toisaalta edunvalvojien profiiliin vaikuttaa myös se, että edunvalvojakoulutukseen valitaan lastensuojeluprosessin tuntijoita.

Lastensuojelun edunvalvontajärjestelmään kaivataan erilaisia tukimuotoja ja rakenteita

Lapsiasiavaltuutettu on ottanut kantaa jo vuonna 2011 siihen, että lastensuojelun edunvalvonnan tasa-arvoiseen toteutumiseen tarvitaan alueellista ja seutukunnallista koordinaatiota sekä pysyvä valtakunnallinen rakenne. Näiden tehtävänä olisi huolehtia edunvalvontaan liittyvän tiedon jakamisesta, edunvalvojien tukimuotojen rakentamisesta ja ylläpitämisestä, edunvalvojakoulutuksen järjestämisestä, kehittämistoiminnasta ja edunvalvojien valvonnasta. (Lapsiasianeuvottelukunnan aloite...13.6.2011, ks. Kuokkanen 2013, 40.) Toisaalta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen rikkomisesta, jonka artikloihin lastensuojelun edunvalvonta ja lapsen oikeus osallistua oman asiansa käsittelyyn perustuvat, ei rangaista vaan sopimuksen toteutumista valvova komitea voi vain ohjata ja taivutella valtioita. Onko se riittävää ja voiko se ohjata lapsen osallisuuden toteutumista riittävästi?

Pelastakaa Lapset ry järjesti edunvalvojahankkeen aikana edunvalvojille yhteisiä kansallisia ja alueellisia tapaamisia, tapahtumia ja koulutustilaisuuksia niin edunvalvojille kuin yhteistyökumppaneille. Hankkeen loputtua ja edunvalvonnan koordinaation siirryttyä THL:n alaisuuteen kaikkia näitä yhteisiä tuen muotoja ei enää ole. Tästä yhtenä esimerkkinä se, kuinka Varsinais-Suomen osaamiskeskus (Vasso) koordinoi Varsinais-Suomen alueen edunvalvontatyötä vuoden 2014 loppuun. Vasso ei saanut jatkorahoitusta edunvalvontatyöhön, joten tällä hetkellä lastensuojelun edunvalvontaa ei koordinoita Varsinais-Suomen alueella lainkaan ja tästä seuraa se, että edunvalvojien työkokouksia ja vertaistapaamisia ei järjestetä. Edunvalvojahankkeen aikana edunvalvojat toivat esille vertaistuen tarpeen, koska edunvalvontatoiminta sisältää niin paljon avoimia kysymyksiä, joihin ei ole valmiita vastauksia (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 23). Edunvalvonnan aikana vastaan saattaa tulla kysymyksiä, joita ei tulisi pohtia yksin.

Edunvalvonnan kansallisen järjestelmän muuttumisesta on esimerkkinä myös Sosiaaliportin lastensuojelun edunvalvonta -sivuston lakkaaminen Sosiaaliportti-sivuston lakkauttamisen myötä. Syyskuussa 2014 Sosiaaliportissa oli yli sadan edunvalvojaksi kouluttautuneen yhteystiedot. Sosiaaliportin lakkauttamisen jälkeen edunvalvojat ovat siirtyneet Innokylä-sivustolle¹. Innokylän (2015) toteuttajina ovat Suomen kuntaliitto, SOSTE eli Suomen sosiaali- ja terveys ry sekä THL. Innokylän lastensuojelun edunvalvojaverkoston (2015) jäseneksi oli maaliskuun 2015 loppuun mennessä ilmoittanut yhteystietonsa 25 edunvalvojaa. Innokylän (2015) kritiikiksi voinee sanoa sen, että näistä 25 edunvalvojasta vain neljä on ilmoittanut yhteystietonsa, kuten puhelinnumerosa ja sähköpostiosoitteensa niin, että Innokylä-sivustolle ei tarvitse rekisteröityä ja kirjautua käyttäjäksi. Sosiaaliportin edunvalvojapankissa edunvalvojien yhteystiedot olivat näkyvillä kaikille niitä tarvitseville ilman rekisteröitymistä tai kirjautumista. Nyt edunvalvojien löytymistä ja jopa hakemista voi vaikeuttaa tämä uudistus, joka ei varmastikaan ole kaikkien tiedossa. Joidenkin kuntien sosiaalityöntekijät saattavat käyttää tuttuja edunvalvojia, joiden kanssa on aiemmin tehnyt työtä, joten edunvalvojapankkia ei välttämättä tarvita. Esimerkiksi joskus voi eteen tulla tilanne, jossa lapsi on sijoitettu eri puolelle Suomea, joten edunvalvoja olisi järkevämpää hakea lähempää lapsen asuinpaikkaa. Näin ollen olisi tärkeää rakentaa edunvalvojille kansallinen ja alueellinen tukiverkosto, jossa toimii lapsen henkilöä koskevan edunvalvontaan perehtyneitä henkilöitä niin

---

¹ Innokylä (2015) on hyvinvointi- ja terveysalan kaikille avoin innovaatioyhteisö, jonka tarkoituksena on tarjota sekä sähköisiä että kasvotusten kohtaamiseen perustuvia kehittämistyökaluja. Innokylä kokoaa alan kehittämistyön tulokset yhteen paikkaan ja tarjoaa hyvän kanavan toimintamallien levittämiseen. Innokylä tarjoaa tietoa, työkaluja, menetelmiä ja kumppaneita kehittämisen kaikkiin vaiheisiin. Innokylän Verkostot-osio tarjoaa virtuaalisia työskentely- ja yhteistyötiloja erikokoisille verkostoille. Verkostojen työtilat soveltuvat erityisesti verkoston sisäiseen tiedonjakoon, yhteiseen keskusteluun ja kehittämiseen sekä materiaalien jakamiseen.

vertaistuen, lainsäädännön, edunvalvonnan ja siihen liittyvien prosessien alueilla (ks. Niskala ym. 2010, 7; Rothschild & Rand 2010, 25).

Edunvalvojien soveltuvuutta ei määritellä tarkkaan. Edunvalvojien laatuun liittyvät kysymykset ovat käytännössä muodostuvien toimintakäytäntöjen varassa, ei säädelty valtion tasolta (Marjomaa, Lapinleimu & Laakso 2010, 33). Edunvalvojana toimiminen on vaativaa ja siinä pitää hallita monen eri alueen, kuten sosiaalityön, lastensuojelun ja lainsäädännön käytäntöjä ja erityiskysymyksiä. Tulisiko täten näin vaativassa tehtävässä olla tarkemmat soveltuvuusvaatimukset? Varsinkin, jos lapselle tulisi vielä mahdollisuus valita edunvalvojansa. Toisaalta taas edunvalvoja toimii huoltajan sijaisena, ei sosiaalityöntekijänä tai terapeutina, joten tunnettyöskentely edunvalvojan roolissa vaatii tavallisia huoltajan taitoja lapsen asian ääreen herkistymisessä. (Tulensalo 2010, 93). Edunvalvoja ei myöskään välttämättä saa palautetta työstään. Edunvalvoja voi halutessaan pyytää lapsen sosiaalityöntekijältä ajatuksia edunvalvonnasta ja edunvalvojan toimista, mutta sosiaalityöntekijä ei ole sitä velvollinen antamaan. Tästä voi seurata se, että edunvalvojalla voi olla vaikeuksia kehittyä työssään. Tästäkin näkökulmasta edunvalvojille heidän työstään niin rakentavaa kuin myönteistäkin palautetta antava sekä edunvalvonnan laatua tarkkaileva alueellinen koordinaattori olisi tärkeä.

Lastensuojelun edunvalvontatyön henkisellä kuormittavuudella on yhtymäkohtia sekä lastensuojelun sosiaalityössä koettavaan kuormittavuuteen että yleisessä auttamistyössä kohdattaviin kuormittavuustekijöihin. Edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta suojaa samat tekijät kuin lastensuojelu- ja auttamistyössäkin. Näin ollen lastensuojelun edunvalvontatyön tukimuotoja voitaisiin lähteä kehittämään lastensuojelun ja auttamistyön teorioista käsin.

Tutkimuksen teosta

Oman oppimisen kannalta on hyvä arvioida sitä kuinka onnistuin tutkielmani teossa. Olin alustavasti jo vuonna 2010 päättänyt tutkia pro gradu -tutkielmassani lastensuojelun edunvalvontaa. Kiinnostukseni herätti tuolloin käymäni lastensuojelun edunvalvojakoulutus. Tuolloin pohdin, että haluan olla mukana tuottamassa uutta ja tärkeää tietoa lastensuojelun edunvalvonnan ilmiöstä. Tutkielman teko oli mielenkiintoista ja antoisaa, mutta välillä tuskastuttavaa ja epävarmaa. Se eteni pääosin johdonmukaisesti ja tasaisesti, mutta välillä se jumiutui. Tällaisina hetkinä sain apua tutkielman ohjaajaltani.

Olin aluksi huolissani aineiston määrän riittävydestä, mutta edunvalvojien kirjoituksia luettuani huomasin niiden sisältävän paljon informaatiota. Osa tästä informaatiosta rajautui tutkimusaiheeni ja näkökulmani ulkopuolelle. Henkisen kuormittavuuden ja sosiaalisen tuen teorit soveltuivat tutkimusaiheeni tutkimiseen hyvin, vaikka aluksi sitä epäilin. Epäilykseni johtui pääosin siitä, että edunvalvojatoimintaa ei ollut selvitykseni mukaan aiemmin tutkittu tästä näkökulmasta edes kansainvälisellä tasolla. Siten henkisen kuormittavuuden ja sosiaalisen tuen ja taustateorioiden ja tutkimuskohteen yhdistäminen oli uutta eikä sitä voinut verrata suoraan aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Toisaalta juuri tämä uusi lähestymistapa lastensuojelun edunvalvontaan loi lisää intoa ja kiinnostusta aiheen tutkimiseen. Tunsin tutkielmaa tehdessäni, että olen luomassa uutta tietoa lastensuojelun edunvalvontaan ja nimenomaan edunvalvojiin liittyen. Mielestäni tämä oli tärkeää lastensuojelun edunvalvontajärjestelmän kehittämisen vuoksi, koska ilmiö on vieläkin niin uusi ja tuntematon, jopa lastensuojelun parissa toimiville. Pelkonani on kuitenkin se, ettei tutkielmani anna tarpeeksi suoraa tietoa palvelurakenteen kehittämiseksi ja käytännön pulmien korjaamiseksi.

Näin jälkepäin, kun mietin tutkimusprosessiani, nousee mieleeni joitain asioita, joita olisin voinut tehdä toisin. Nämä asiat liittyvät aineiston keruuseen sekä siihen, olisiko minun tullut ulottaa aineistonkeruuni laajemmalle. Aineiston keruussa, kyselykaavakkeen teossa ja kyselykaavakkeen testaamisessa olisin voinut hyödyntää enemmän kontaktejani edunvalvojina toimiviin henkilöihin. Tämä olisi voinut vaikuttaa kyselylomakkeen sisältöön, toimivuuteen ja soveltuvuuteen. Pohdin olisinko saanut erilaisia tai laajempia vastauksia, jos olisin vielä kehittänyt kyselykaavaketta. Myös keräämäni aineiston määrän riittävyys epäilytti aluksi. Mietin, että olisiko minun pitänyt kohdistaa kysely laajemmalle edunvalvojajoukolle. Toisaalta en voinut hallita sitä kuinka moni 26 edunvalvojasta vastaa tai kuinka pitkiä heidän vastauksensa olivat. Myöhemmin minua harmitti myös se, etten ollut tallentanut syyskuussa 2014 niiden yli sadan edunvalvojana toimivan yhteystietoja Sosiaaliportista. Näin olisin voinut ulottaa edunvalvojien kyselypyynnön laajemmin. Toisaalta ongelmakseni olisi voinut muodostua liian laaja aineisto. Pro gradu -tutkielman arviointiperusteissa yhtenä arviointikriteerinä on rajaamisessa onnistuminen.

Lisäksi kyselyn saatekirjeessä olisin voinut kertoa tarkemmin ajan, jonka kyselyyn vastaaminen vastaajilta veisi. Toisaalta henkiseen kuormittavuuteen ja sosiaaliseen tukeen liittyvät kysymykset olivat avoimia, joten en olisi halunnut rajata sitä kuinka paljon aikaa näiden vastauksen pohtimiseen olisi voinut tai saanut käyttää. Saatekirjeessä mainitsin, että kyselylomakkeessa on osittaisen tallennuksen mahdollisuus, joten vastaaja saattoi täyttää lomakkeen vaiheittain. En myöskään kysynyt vastaajan sukupuolta siksi, koska suurin osa lastensuojelun edunvalvojista on naisia ja

siksi, että taustateoriani henkisestä kuormittavuudesta tai sosiaalisesta tuesta eivät käsitelleet sukupuolten välisiä kokemuseroja. Olin toivonut voivani hyödyntää analyysissäni enemmän kyselyyn vastanneiden taustatietoja, mutta kyselyyn vastanneet olivat kuitenkin suhteellisen homogeeninen ryhmä, joka teki päätelmäni mukaan edunvalvontatyötä päätoimensa ohella ja jolla oli pääosin paljon lastensuojelun työkokemusta. Olisi ollut mielenkiintoista tietää kuinka paljon vastaukset olisivat vaihdelleet, jos vastaajien ryhmä olisi ollut hyvin moninainen, eri kokemuksilla ja eri lähtökohdista.

Tuomen & Sarajärven (2002, 133) mukaan tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tulee huomioida tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimus olisi toistettavissa ja validiteetti taas sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu. Tutkielmani tarkoituksena oli kerätä tietoa lastensuojelun edunvalvojilta ja selvittää, millaisena he kokevat edunvalvontatyön henkisen ja emotionaalisen kuormituksen sekä millaista tukea he saavat työhönsä. Taustaoletukseni oli, että lastensuojelun edunvalvontatyö on henkisesti raskasta ja aikomukseni oli lisäksi selvittää mitkä ovat ne keinot, jotka suojaavat liialliselta kuormitukselta. Pääkysymys oli, miten lastensuojelun edunvalvojat määrittävät edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden ja millaista sosiaalista tukea he saavat ja kaipaavat työhönsä. Katson, että tutkielmani vastasi pääosin tutkimuskysymykseen. Sosiaaliseseen tukeen liittyvien tekijöiden lisäksi paikansin myös muita syitä, jotka suojaavat edunvalvontatyön henkiseltä kuormittavuudelta, vaikka en sitä kyselyssäni kysynyt. Moni edunvalvoja kertoi, että he ovat tyytyväisiä siihen määrään tukea, jota jo saavat, eivätkä kaivanneet muuta. Vastaajista kukaan ei kuitenkaan tehnyt edunvalvontatyötä ilman tukea tai pitänyt sitä turhana. Tulosten perusteella voi pohtia, onko edunvalvontatyöhön saatavan tuen seurauksena vähemmän kuormittuneita edunvalvojia vai tarvitsevatko henkisesti kuormittuneet edunvalvojat enemmän tukea.

Olen ylpeä siitä, että sain tutkielmani valmiiksi tässä elämäntilanteessa. Tästä olen kiitollinen lähimmäisilleni. Olen ylpeä tutkielmastani ja sen ainutlaatuisuudesta. Olen aina sanonut, että en voisi toimia tutkijan ammatissa. Nyt olen kuitenkin hiljaa mielessäni miettinyt sitä, kuinka mielenkiintoista olisi tutkia lastensuojelun edunvalvonnan ilmiötä eteenpäin ja juuri edunvalvojien näkökulmasta. Tutkielmani herätti minut pohtimaan sitä, kuinka paljon aikaa edunvalvojan tulisi resursoida tehtäväänsä. Onko riittävä, että edunvalvontatyötä tehdään oman päätyön ohella, varsinkin jos virkatyö on lastensuojelun sosiaalityössä? Kuinka intensiivisesti edunvalvoja voi tällöin paneutua lapsen tilanteeseen ilman, että hänen virkistäytymiseen ja lepoon tarvitsema vapaa-aika kuluu edunvalvojana toimimiseen? Voiko se, että edunvalvoja työskentelee vapaa-aikanaan

vaikuttaa edunvalvontatyön sekä päätyön laatuun? Mielenkiintoista on myös pohtia, miksi harva lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen suorittaneista jatkaa edunvalvontatyöhön. Miksi edunvalvojakoulutuksen jälkeen osa tuntee itsensä hämmentyneeksi eivätkä halua toimia edunvalvojana, vaikka olisivat sen vuoksi koulutukseen hakeutuneet? Onko syynä edunvalvonnan itsenäinen luonne ja puuttuvat rakenteet, vaiko kenties se, että työtä tehdään toiminimellä tai sivutuloverokortilla ikään kuin yrittäjän statuksella? Mielestäni tutkimuksen arvoista olisi myös selvittää, mitkä ovat edunvalvojakoulutukseen osallistuvien motiivit ja miksi he haluavat toimia edunvalvojina. Lisäksi lastensuojelun edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden ja sosiaalisen tuen kysymyksiä olisi kiinnostavaa tutkia valtakunnallisella tasolla.

9 TUTKIMUKSEN EETTISET KYSYMYKSET

Tutkielman tekemisessä noudatan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä (2012). Pyrin tarkkuuteen ja rehellisyyteen koko tutkimusprosessini ajan. Pyrin myös siihen, että tutkielmani on raportoitu ohjeiden mukaan. Teen tutkielmani hyväksyttävillä menetelmillä ja pyrin avoimuuteen tutkimustuloksiani julkaistessani. On tärkeää, että tutkimuksen tulokset ovat hyödynnettävissä niin, että niillä olisi merkitystä yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta. (Kananen 2008, 133.) Tutkielmani julkaistaan elektronisena Tampub-julkaisusarjassa, jolloin se on kaikkien tutkimukseen osallistuneiden luettavissa (ks. Rauhala & Virokannas 2011, 241; Mäkinen 2006, 121).

Pätevyyttä ja luotettavuutta voidaan laadullisessa tutkimuksessa arvioida vain, kun tutkimus on dokumentoitu tarkasti ja siinä on kerrottu kuinka saatuihin tuloksiin on päädytty (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 217; ks. Pyörälä 1995, 21). Olen pitänyt päiväkirjaa koko tutkielman teon ajan ja näin pohtinut, reflektoinut ja dokumentoinut tekemiäni valintoja (ks. Rauhala & Virokannas 2011, 250).

Jorma Kananen (2008, 133) esittää, että eettiset kysymykset seuraavat tutkijaa tutkimusaiheen valinnassa. Edunvalvojen osallistuminen on vapaaehtoista. Laadulliseen aineistoon liittyy usein luottamuksellista tietoa tutkittavista (Kananen 2008, 135). Tutkittavien oikeuden pysyä tuntemattomina varmistan sillä, että saan Pelastakaa Lapset ry:n aineiston valmiiksi tulostettuna ja anonymisoituna ja kyselyyn vastataan nimettömästi. Tutkittavien oikeus luottamuksellisuuteen toteutuu sillä, että pyydän tutkimusluvan Pelastakaa Lapset ry:ltä ja säilytän aineistoni lukollisessa kaapissa. Tutkijana minua sitoo vaitiolovelvollisuus tutkielman teon jälkeenkkin.

Pirkko-Liisa Rauhala ja Elina Virokannas (2011, 238) artikkelissaan korostavat, että eettisesti kestäväällä sosiaalityön tutkimuksella tulee olla kaksi periaatetta – eettisyyden tulee olla huomioituna koko tutkimuksen teon ajan ja eettisesti kestävä tutkimus tulee hyödyttää myös tutkimukseen osallistuneita. Olen pitänyt koko tutkielmani ja tutkimusaiheen valinnan lähtökohtana sitä, että tutkielmalla on ”tilaus” ja siitä on hyötyä tutkittaville. Vastaavaa tutkimusta ei ole myöskään tehty aiemmin Suomessa.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 140–141) kertovat, että luotettavuuden arvioinnissa on hyvä muistaa seuraavat seikat ja nämä kaikki tulisi sisällyttää tutkimusraporttiin. Ensinnäkin tulee muistaa

tutkimuksen tarkoitus – mitä ja miksi olen tutkimassa. Tämän lisäksi tulee huomioida omat sitoumukset tutkijana eli miksi tutkimus on tärkeä omasta mielestäni ja ovatko ajatukseni muuttuneet matkalla. Aineiston keruu sekä tutkittavien valintakriteerit ja tutkittava-tutkija-suhde tulee kirjata tarkkaan tutkimusraporttiin kuten myös tutkimuksen kesto. Tärkeää on huolehtia, että analyysivaihe on kirjattu tarkkaan sekä tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät kriteerit täyttyvät. (Mt.)

Aineisto tulee analysoida, jotta siitä voi tehdä johtopäätöksiä. Pelkästään aineiston järjesteleminen tai analysoiminen ei ole tutkimuksen tuloksia vaan analyysistä tulee tehdä johtopäätöksiä ja kertoa mitä tutkimus lopulta kertoi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Havainnot ja löydökset eivät ole tutkimuksen tuloksia (Ala-Suutari 2011, 216). Analyysin tarkan raportoinnin tarkoituksena on, että lukija kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä ja tehtyjä ratkaisuja. Näin lukijalle annetaan edellytykset hyväksyä tutkijan tulkinnat tai olla niistä eri mieltä. Raportoinnin huolellisuus antaa toiselle tutkijalle mahdollisuuden päästä yksiselitteisesti esitettyjen luokittelu- ja tulkintasääntöjen kautta samoihin tuloksiin. Analyysissä tulee ottaa riittävän pieniä askeleita, jotta sen arvioitavuus ja toistettavuus lisääntyy. (Mäkelä 1990, 53, 58, ks. Pyörälä 1995, 20–21.)

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Anttila, Markus (2011) Lastensuojelun edunvalvojahanke – arviointia seitsemän vuoden matkalta. Kehityspiikki Tutkimus Oy. Pelastakaa Lapset. Haettu Sosiaaliportista 11.9.2014.

Bilson, Andy & White, Sue (2005) Representing Children's Views and Best Interests in Court: An International Comparison. *Child Abuse Review* 14, 220–239.

Cassel, John (1976) The contribution of the social environment to host resistance. *American Journal of Epidemiology* 104, 107-188.

Cobb, Sidney (1976) Social Support as a Moderator of Life Stress. *Psychosomatic Medicine* 38, 300–314.

Dutton, Mary Ann & Rubinstein, Francine L. (1995) Working with people with PTSD: Research Implications. Teoksessa Charles R. Figley (toim.) *Compassion Fatigue. Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized*. New York: Brunner-Routledge, 82–100.

Ellonen, Noora (2008) Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere: Tampere University Press, *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 690. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7206-0>

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1996) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Figley, Charles R. (toim.) (1995a) *Compassion Fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized*. New York: Brunner-Routledge.

Figley, Charles R. (1995b) *Compassion Fatigue: Toward a New Understanding of the Costs of Caring*. Teoksessa B.Hudnall Stamm (toim.) *Secondary Traumatic Stress. Self-Care Issues for Clinicians, Researchers and Educators*. Maryland: Sidran Press, 3–28.

Forsman, Sinikka (2010) *Sosiaalityöntekijän jaksaminen ja jatkaminen lastensuojelussa. Henkilökohtaisen ja muodollisen uran rajapinnoilla. Tutkimushankkeen loppuraportti*. Tampere: Tampereen yliopisto. Haettu 14.11.2014
http://www.tsr.fi/c/document_library/get_file?folderId=13109&name=DLFE-2062.pdf

Hakalehto-Wainio, Suvianna (2013) *Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa*. Teoksessa Suvianna Hakalehto-Wainio & Liisa Nieminen (toim.) *Lapsioikeus murroksessa*. Helsinki: lakimiesliiton kustannus, 17–52.

Hetemäki, Inka (toim.) (2011) *Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja*. Helsinki: Edita Publishing

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Holm, Ulla (2009) *Det räcker inte att vara snäll – Om empati och professionellt bemötande i människörvårdande yrken*. Stockholm: Natur & Kultur.

Holtari, Anu & Luomajoki, Krista (2004) *Sosiaalityöntekijöiden sijaistraumatisoituminen – ennaltaehkäisy ja selviytyminen*. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityönlaitos. Sosiaalipedagogiikan linja. Pro gradu -tutkielma.

Hurtig, Johanna (2003) *Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, Acta Universitatis Lapponiensis 60.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111131012>

Innokylä (2015) *Tietoa Innokylästä*. Haettu 13.4.2015 <https://www.innokyla.fi/tietoa-innokylasta>.

Innokylän lastensuojelun edunvalvojaverkosto (2015) *Lastensuojelun edunvalvoja-verkoston*

jäsenet. Haettu 24.3.2015 <https://www.innokyla.fi/web/verkosto942856/jasenet>

Jaakkola, Risto (2000) Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen lapset. Teoksessa Eeva Valjakka (toim.) Näkökulmia lapsen oikeuksiin. Helsinki: Suomen YK-liitto ry, 6–10.

Janhunen, Tarja (2008) Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: PS-kustannus.

Jayaratne, Srinika & Chess, Wayne A. & Kunkel, Dale A. (1986) Burnout: Its impact on child welfare workers and their spouses. *Social Work* 31 (1), 53–58.

Kallio, Maaret (2009) Työntekijän tunteet ja jaksaminen. Teoksessa Salla Hyvärinen & Paula Alkio (toim.) Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Helsinki: Väestöliitto, 116–125.

Kananen, Jorma (2008) Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangas, Urpo (2005) Päämiehen etu, edunvalvojan etu ja tertius. Teoksessa Heikki Halila & Mika Hemmo & Lena Sisula-Tulokas (toim.) Juhlajulkaisu Esko Hoppu 1935–15/1–2005. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja C-sarja N:o 36. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, 148–162.

Kinnunen, Petri (1999) Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Liisa Hokkanen & Petri Kinnunen & Matti Siisiäinen (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 102–114.

Kiviniemi, Kari (2001) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.

Korpinen, Johanna (2008) Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. Tampere: Tampere University Press, Acta Electronica Universitatis Tamperensis 733. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7350-0>

Kumpusalo, Esko (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja 8. Helsinki: VAPK-Kustannus.

Kunnalliset lastensuojelupalvelut, valtakunnallinen valvontaohjelma 2013–2014 (2013) Valvira.
Valvontaohjelmia 1:2013. Haettu 10.3.2015
http://www.valvira.fi/files/valvontaohjelmat/Kunnalliset_lastensuojelupalvelut.pdf

Kuokkanen, Johanna (2013) Lapsen edunvalvonta lastensuojelulain mukaan ja edunvalvonnan vaikutukset asianosaisten oikeudelliseen asemaan. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Perhe- ja jäämistöoikeus. Pro gradu -tutkielma.

Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laakso, Milja & Marjomaa, Paula & Peltoniemi, Kaisi (2012) Edunvalvoja – se on minua varten. Lasten ja edunvalvojien kokemuksia edunvalvojasta lastensuojelussa ja rikosprosessissa. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja 19.

Laakso, Milja (2013) Kartoitus lastensuojelun edunvalvojan käytöstä kunnissa 2008–2012. Pelastakaa Lapset ry. Haettu Sosiaaliportista 11.9.2014.

Laatusuositukset lastensuojelun edunvalvojan työskentelylle (2011) Lastensuojelun edunvalvojanhanke. Haettu 3.12.2014
<http://www.pelastakaalapset.fi/@Bin/1359408/Laatusuositukset+lastensuojelun+edunvalvontaty%C3%B6lle+06-2011.pdf>

Laine, Salla (2012) Tilaa todellisuudelle – Lastensuojelun edunvalvojien kokemuksia lasten käsityksistä omasta tilanteestaan lastensuojeluprosessissa. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Sosiaalityön oppiaine. Pro gradu -tutkielma.

Lapin yliopiston edunvalvojakoulutus lastensuojelu- ja rikosprosessissa. Haettu 1.2.2015
<http://www.ulapland.fi/events/Edunvalvojakoulutus-lastensuojelu--ja-rikosprosessissa/waaptzrm/6ed345df-d091-4843-8823-9974673e38b8>

Lapsiasianeuvottelukunnan aloite lasten edunvalvonnan järjestämiseksi 13.6.2011. Haettu

16.4.2015 <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/aloitteet/aloitteet-2011-2/lapsiasianeuvottelukunnan-aloite-lasten-edunvalvonnan-jarjestamisesta/>

Lastensuojelun laatusuositus (2013) Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:20. Haettu 23.11.2014 http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26810.pdf

Launis, Merja (2000) Lapsen oikeuksien sopimuksen valvonta ja raportointi. Teoksessa Jussi Honkanen & Jaana Syrjälä (toim.) Lapsen oikeudet. Helsinki: Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31, 58–69.

Lehtikangas Anna-Kaisa (2014) "...jotta sä olisit mun kanssa täs hommas, ku mä en voi yksin olla." Lastensuojelun edunvalvoja lapsen tukena. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön oppiaine. Pro gradu –tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201405261479>

Lindqvist Martti (2006) Auttajan varjo. Keuruu: Otava.

Marjomaa Paula, & Lapinleimu, Otso & Laakso, Milja (2010) Löytöretki lastensuojelun edunvalvontaan. Teoksessa Paula Marjomaa & Milja Laakso (toim.) Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja 15, 9–35.

Marjomaa, Paula & Tulensalo, Hanna & Laakso, Milja (2010) Kokemuksia toteutuneista edunvalvonnoista. Teoksessa Paula Marjomaa & Milja Laakso (toim.) Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja 15, 119–130.

McAuliffe Donna (2005) I'm Still Standing: Impacts and Consequences of Ethical Dilemmas for Social Workers in Direct Practice. *Journal of social work values and ethics*, 2 (1). Haettu 4.12.2014 <http://www.jswvearchives.com/content/view/17/34/>

McCann, Lisa & Pearlman, Laurie Anne (1990) Vicarious Traumatization: A Framework for Understanding the Psychological Effects of Working with Victims. *Journal of Traumatic Stress* 3 (1), 131–149.

Metteri, Anna & Kaisa-Elina Hotari (2011) Eettinen kuormittuminen ja toimintaympäristö nuorten palveluissa. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: PS-kustannus, 67–92.

Meyers, Tracy Woodard & Cornille, Thomas A. (2002) The Trauma of Working with Traumatized Children. Teoksessa Charles R. Figley (toim.) Treating Compassion Fatigue. New York: Brunner-Routledge, 39–55.

Mikkola, Leena (2006) Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in Humanities 66. Haettu 9.4.2015 <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2728-8>

Mäkelä, Klaus (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.

Mäkelä, Klaus (1994) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Vesa A. Nieminen (toim.) Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Opiskelijan opas. Helsingin yliopisto: Helsinki, 154–169.

Mäkinen, Olli (2006) Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Möller, Sointu (2009) Lapsen oikeuksien sopimus on vaikuttamisen väline. Sosiaalitieto 2009 (10), 20–21. Haettu 2.12.2014 <http://huoltaja--saatio-fi-bin.directo.fi/@Bin/852fa05ded3d44dc35e1d409f80d7f60/1417519498/application/pdf/182808/Sosiaalitieto%2010-2009.pdf>

Niemelä Pauli & Hämäläinen Juha (2001) Työuupumuksen ehkäisy ja lieventäminen sosiaalialan asiantuntijatehtävissä. Kolmen interventiomalin kokeilu ja arviointi. Kuopion yliopiston selvityksiä Yhteiskuntatieteet E 25 Kuopio: Kuopion yliopisto.

Nieminen, Liisa (2000) Lapsen oikeuksien sopimus – huomioita Suomen lainsäädännöstä. Teoksessa Jussi Honkanen & Jaana Syrjälä (toim.) Lapsen oikeudet. Helsinki: Suomen YK-liiton julkaisusarja 31, 36–45.

Niskala, Sanni & Oranen, Mikko & Piironen, Hanna & Sinko, Päivi (2010) Lastensuojelun edunvalvonta lapsen oikeuksien turvaajana. Teoksessa Paula Marjomaa & Milja Laakso (toim.) Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja 15, 5–7.

Nissinen, Leena (2007) Auttamisen rajoilla. Myötätuntouppumisen synty ja ehkäisy. Helsinki: Edita Prima.

Nissinen Leena (2012) Rajansa kaikella. Miten estää myötätuntouppuminen? Helsinki: Edita Prima.

Oranen, Mikko (2008) Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7.

Palmenian lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen esite 2015. Haettu 1.2.2015
<http://campus.palmenia.helsinki.fi/fi/palm/education/lastensuojelun-edunvalvoja>

Pelastakaa Lapset ry (2014) Lastensuojelun edunvalvojatoiminta. Haettu 3.12.2014
<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/lastensuojelun-edunvalvojatoimin/>

Pelkonen, Marjaana (1994) Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 18.

Pesäpuu (2015) Materiaaleja lapsilähtöiseen työskentelyyn. Haettu 15.4.2015
<http://www.pesapuu.fi/evaskori/>

Pyörälä, Eeva (1995) Kvalitatiivisen tutkimuksen metodologiaa. Teoksessa Jaakko Leskinen (toim.) Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 11–26.

Rantamaa, Marika (2013) "On se kyllä kantanut hedelmää": lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja lapsen edunvalvojan yhteistyö systeemitoreettisessa viitekehyksessä. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Sosiaalityön oppiaine. Pro gradu -tutkielma.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201305281162>

Rauhala, Pirkko-Liisa & Elina Virokannas (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja

tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Juva: PS-kustannus, 235–255.

Rautio, Paula & Lapinleimu, Otso (2006a) Selvitys SHAL 10.3§ mukaisesta lapsen henkilöön liittyvästä edunvalvonnasta edunvalvojille tehdyn kyselyn perusteella. Lastensuojelun edunvalvojanhanke. Pelastakaa Lapset ry. Haettu Sosiaaliportista 11.9.2014.

Rautio, Paula & Lapinleimu, Otso (2006b) Selvitys SHAL 10.3§ mukaisesta lapsen henkilöön liittyvästä edunvalvonnasta kuntien lastensuojelun piirissä. Lastensuojelun edunvalvojanhanke. Pelastakaa Lapset ry. Haettu Sosiaaliportista 11.9.2014.

Rautio, Paula & Lapinleimu, Otso (2006c) Selvitys SHAL 10.3§ mukaisesta lapsen henkilöön liittyvästä edunvalvonnasta käräjäoikeuksille tehdyn kyselyn perusteella. Lastensuojelun edunvalvojanhanke. Pelastakaa Lapset ry. Haettu Sosiaaliportista 11.9.2014.

Rautio, Paula & Lapinleimu, Otso (2006d) Selvitys SHAL 10.3§ mukaisesta lapsen henkilöön liittyvästä edunvalvonnasta maistraateille tehdyn kyselyn perusteella. Lastensuojelun edunvalvojanhanke. Pelastakaa Lapset ry. Haettu Sosiaaliportista 11.9.2014.

Rosenbloom, Dena J. & Pratt, Anne C. & Pearlman, Laurie Anne (1995) *Helpers' Responses to Trauma Work: Understanding and Intervening in an Organization*. Teoksessa B. Hudnall Stamm (toim.) *Secondary Traumatic Stress. Self-Care Issues for Clinicians, Researchers and Educators*. Maryland: Sidran Press, 65–79.

Rothschild, Babette & Rand, Marjorie L. (2010) *Apua auttajalle. Myötätuntouupumuksen ja sijaistraumatisoitumisen psykofysiologia*. Helsinki: Traumaterapiakeskus.

Räty, Tapio (2012) *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. Helsinki: Edita.

Salgo, Ludwig (2010) *Ups and Downs within the Implementation of Independent Representation of Minors in Civil Child Protection Proceedings – Lessons from Germany*. Artikkelin saatu 16.3.2010 Lapsen osallisuus -seminaarissa Kansallismuseolla.

Soininen, Marjaana (1995) *Tieteellisen tutkimuksen perusteet*. Turku: Turun yliopiston

täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A: 43/1995.

Stötzel, Manuela & Fegert, Jörg M. (2006) The Representation of the Legal Interests of Children and Adolescents in Germany: A Study of the Children's Guardian from a Child's Perspective. *International Journal of Law, Policy and the Family* 20 (2), 201–224.

Talentia (2013) Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Talentian ammattieettinenlautakunta. Haettu 4.12.2014
http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

Tammi, Tiina & Lapinleimu Otso (2010) Lastensuojelun edunvalvonnan vaiheet. Teoksessa Paula Marjomaa & Milja Laakso (toim.) Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja 15, 37–56.

Taskinen, Sirpa (2007) Lastensuojelulaki (417/2007): soveltamisopas. Helsinki: Stakes.

Taskinen, Sirpa (2010) Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro.

Tilastokeskus (2014) Lastensuojelu 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 14.11.2014
<http://www.julkari.fi/handle/10024/116946>

Toimiva lastensuojelu (2013) Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Haettu 20.11.2014.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf

Tornberg, Johanna (2012) Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, Acta Universitatis Lapponiensis 221.

Tulensalo, Hanna (2010) Edunvalvojan toiminta lapsen kanssa. Teoksessa Paula Marjomaa & Milja Laakso (toim.) Lastensuojelun edunvalvonta – lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevassa päätöksenteossa. Käsikirja lastensuojelun edunvalvonnasta. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja 15, 88–106.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Viides uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2011) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Seitsemäs uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tuominen, Mia (2014) Lapsen edunvalvonta esitutkintalain näkökulmasta. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 111. Haettu 14.11.2014 [http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/2CA8750D3DB8F96FC2257D32003520C7/\\$file/Raportteja_111_web.pdf](http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/2CA8750D3DB8F96FC2257D32003520C7/$file/Raportteja_111_web.pdf)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Haettu 14.11.2014 http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Töttö, Pertti (2012) Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.

Unicef (2014) Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Haettu 2.12.2014 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>

Väisänen Ulla (2005) Perhehoitajien tuen tarve perhesijoituksessa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Sosiaalityön oppiaine. Pro gradu - tutkielma.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (2015) Unicef. Haettu 10.3.2015 http://www.lskl.fi/files/206/LOS_sopimus.pdf

Lainsäädäntö (<http://www.finlex.fi/fi/laki/>):

Esitutkintalaki 805/2011

Laki holhoustoimesta 442/1999

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000

Lastensuojelulaki 417/2007

Suomen perustuslaki 731/1999

Painamattomat lähteet

Lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen esite 2009

Lastensuojelun edunvalvojakoulutustodistus. Päivätty 9.marraskuuta 2010.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Kysely lastensuojelun edunvalvojille 2015

1/2

Tämä kysely liittyy pro gradu -tutkielmaani, jonka aiheena on lastensuojelun edunvalvojat ja heidän työnsä.

Tällä kyselyllä haluan kerätä tietoa lastensuojelun edunvalvojien kokemasta henkisestä kuormituksesta ja edunvalvontatyöhön saamastaan ja kaipaamastaan tuesta. Tätä aihetta ei ole aiemmin tutkittu, joten vastaamalla kyselyyni olet mukana tuottamassa arvokasta tietoa suomalaisesta lastensuojelun edunvalvonnasta. Vastausaikaa on 6.2.2015 asti.

Alkutiedot

Mikä on pohjakoulutuksesi?

Mikä on nykyinen työskentelyalasi (esim. lastensuojelu, vammaispalvelut, kaupan ala)?

Onko sinulla lastensuojelun työkokemusta?

- Kyllä
 Ei

Jos sinulla on lastensuojelun työkokemusta, arvioi kuinka monta vuotta

- 0 - 2 vuotta
 2 - 10 vuotta
 yli 10 vuotta

Minä vuonna suoritit lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen?

Kuinka monta edunvalvontaa sinulle on arviosi mukaan ollut, jos mukaan lasketaan myös meneillään olevat?

Työskenteletkö tällä hetkellä lastensuojelun edunvalvojana?

- Kyllä
 En

Aiotko tulevaisuudessa toimia lastensuojelun edunvalvojana?

- Kyllä
 En

Lastensuojelun edunvalvontatyön henkinen kuormittavuus

Miten määrittelisit lyhyesti lastensuojelun edunvalvontatyön henkisen kuormittavuuden?

Oletko kokenut lastensuojelun edunvalvontatyössäsi henkisesti kuormittavia tilanteita? Miten nämä tilanteet eroavat muista kuormittavista tilanteista joita olet mahdollisesti aiemmin kokenut?

Millaisia henkisesti kuormittavia tilanteita olet kohdannut? Kerro pulmatilanteista tai henkisesti kuormittavista hetkistä ja siitä millaisia ne ovat olleet ja mikä ne on mahdollisesti aiheuttanut.

Lastensuojelun edunvalvojan tukeminen työssään

Miten määrittelisit omin sanoin sosiaalisen tuen?

Mistä ja millaista sosiaalista tukea saat edunvalvontatyöhösi? Kerro siitä, mikä tai kuka auttaa tai tukee sinua toimimaan edunvalvontatyössäsi. Kerro myös millaista tämä apu tai tuki on.

Millaista tukea kaipaisit edunvalvontatyöhösi? Kerro mistä tai keneltä haluaisit tukea. Kerro myös millaista tuen tai avun tulisi olla

Osittainen tallennus

Tahdon tallentaa täyttämäni tiedot ja jatkaa myöhemmin linkistä, joka lähetetään antamaani osoitteeseen.

Sähköpostiosoite

Tietojen lähetys

Kun olet valmis vastauksissasi, muista poistaa osittaisen tallennuksen -ruksi ja tallentaa.

Suuret kiitokset vastauksestasi.

Valmistuttuaan pro gradu -tutkielmani julkaistaan Tampub-julkaisusarjassa ja on ladattavissa PDF-muodossa.

Ystävällisin terveisin Annika Eloranta

Hei,

Olen Annika Eloranta ja teen pro gradu -tutkielmaani Tampereen yliopistossa ja aiheenani on lastensuojelun edunvalvontatyön henkinen kuormittavuus ja sosiaalinen tuki. Olen itse käynyt lastensuojelun edunvalvojakoulutuksen vuonna 2010. Pro gradu -tutkimuksessani haluan selvittää millaisena lastensuojelun edunvalvojat kokevat työnsä kuormittavuuden sekä mistä ja millaista tukea he saavat ja kaipaavat työhönsä. Suomessa lastensuojelun edunvalvontaan liittyvä tutkimus on vielä vähäistä ja henkisen kuormittavuuden ja sosiaalisen tuen näkökulmasta sitä ei ole vielä tutkittu. Täten tutkimukseni tuo lastensuojelun edunvalvonnan kenttään uutta ja arvokasta tietoa. Uskon myös, että tällä tutkimuksella voidaan vaikuttaa myös lastensuojelun edunvalvonnan kehittämiseen.

Tutkimusaineistoni koostuu kahdesta erilaisesta aineistotyypistä. Ensimmäisen ja pääaineistoni koostan lastensuojelun edunvalvojille tekemälläni nimettömällä e-kyselyllä. Kyselyssä en pyydä tunnistetietoja. Sinut on valittu vastaamaan tähän kyselyyn, koska olet osallistunut Pelastakaa Lapset ry:n lastensuojelun edunvalvojahankkeen kehittämistyöhön sekä vastannut hankkeen edunvalvojille tekemään alku- ja loppuarviokyselyihin. Näin ollen olet jo ollut antamassa arvokasta tietoa lastensuojelun edunvalvonnasta.

Linkki tutkimuskyselyyn löytyy tästä alta:

<https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/13877/lomake.html>

Toinen tutkimukseni aineistotyyppi koostuu Pelastakaa Lapset ry:n tekemästä alku- ja loppuarviokyselystä. Aineisto on anonymisoitu. Tässä tutkimuksessani minua kiinnostaa edunvalvontatyön tekemiseen ja sen kokemiseen liittyvät kysymykset, ei lastensuojelun edunvalvonnan kohteet tai syyt. Jos et halua, että käytän alku- ja loppuarviokyselyvastauksiasi tutkimuksessani, ilmoita siitä Paula Marjomaaalle (paula.marjomaa@pelastakaalapset.fi).

Tutkimukseen vastanneiden tietoja käsittelen kunnioittavasti ja hienotunteisesti. Aineiston käsittelyssä ja säilytyksessä pyrin huolellisuuteen. Tutkimuksen raportoinnissa pyrin

huolellisuuteen ja turvaan tutkimukseen vastanneiden tunnistettavuuden.

2/2

Koko tutkimusentekoprosessin ajan noudatan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä 2012. (http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf)

Olen saanut tutkimusluvan Pelastaa Lapset ry:ltä tutkimukseeni.

Toivon, että löydät aikaa kyselyyni. Kyselyssä on myös osittaisen tallennuksen mahdollisuus, joten voit täyttää sen joko kerralla tai jatkaa täyttämistä myöhemmin. Muista kuitenkin lähettää tiedot lopullisen tallennuksen kautta. Vastausaikaa on tammikuun 2015 loppuun.

Pro gradu -tutkielmaani liittyvissä kysymyksissä voit olla rohkeasti yhteydessä minuun joko sähköpostilla tai puhelimitse.

Ystävällisin terveisin

Annika Eloranta

eloranta.x.annika@student.uta.fi

xxx xxx xxxx

Liite 3. Pelastakaa Lapset ry:n aineiston kysymykset

Alkuarviokysymykset:

1. Millaisia tietoja ja osaamista arvioit edunvalvojana tässä tehtävässä tarvitsevasi (Vastauksia 116 ja viisi sivua)
2. Miten käytännössä aiot toteuttaa edunvalvojan tehtävääsi (millaisiin tilanteisiin osallistut, keiden kanssa työskentelet jne)? (Vastauksia 115 ja kahdeksan sivua)
3. Mitä muuta haluan sanoa? (Vastauksia 72 ja kaksi sivua)

Loppuarviokysymykset:

1. Kuvaile mahdollisimman tarkkaan miten edunvalvonta on käytännössä tapahtunut (mitä on tehty, kuinka paljon aikaa eri asioihin on käytetty, keiden kanssa on oltu tekemisissä jne)? (Vastauksia 43 ja viisi sivua)
2. Millaista osaamista tässä edunvalvojan tehtävässäsi tarvitsit? (Vastauksia 43 ja kaksi sivua)
3. Millaisia pulmatilanteita edunvalvonnassa on ollut? Miten ne on ratkaistu? (Vastauksia 33 ja kaksi sivua)
4. Miten tämän edunvalvonnan perusteella edunvalvontatyötä tulisi mielestäsi kehittää? (Vastauksia 32 ja yksi sivu)
5. Mitä muuta haluan sanoa? (Vastauksia 19 ja yksi sivu)